

В'язень Неба
Карлос Руис Сафон

Цвинтар забутих книжок #3

Даніель Семпере, власник книгарні, – щасливий чоловік і батько. Його продавець і приятель Фермін готується до весілля, а на носі ще й Новий рік та Різдво. Чоловіки в доброму гуморі чекають на прийдешні святкування, аж раптом усе змінюється. До крамниці заходить загадковий сеньйор, який хоче купити подарункове видання «Графа Монте-Крісто». Він дивно поводиться, робить якісь записи, і Даніель відчуває: тут щось не так. Незнайомець якимось чином пов'язаний із Ферміном. Це привид його минулого, який може розкрити страшні таємниці...

Книга содержит нецензурную брань

Карлос Руис Сафон

В'язень Неба

Перекладено за виданням: Zafon C.-R. El Prisionero del Cielo: A Novel / Carlos Ruiz Zafon. – Barcelona: Planeta, 2016.

Переклад з іспанської Олега Леська

Дизайнер обкладинки Іван Дубровський

Електронна версія створена за виданням: Сафон К. Р.

© Shadow Factory S. L., 2011

© Hemiro Ltd, видання українською мовою, 2018

© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», переклад та художнє оформлення, 2018

* * *

Ця книжка належить до циклу романів, дія яких відбувається в літературному всесвіті Цвинтаря забутих книжок. Твори, що входять до цього циклу, пов'язані між собою персонажами й сюжетними ниточками, які перекидають оповідні й тематичні містки, хоча кожна книжка є завершеною і самостійною історією.

Різні частини цієї серії можна читати в довільному порядку, можна – котрусь одну на вибір. Читач має змогу зайти до лабіринту історій крізь будь-які двері й досліджувати його, подорожуючи різними шляхами: переплетені між собою, вони однаково приведуть вас до самого осередку повісті.

Я завжди знав, що одного дня повернуся в це місто, щоб розповісти історію чоловіка, який утратив ім'я і душу поміж тінями Барселони, зануреної в невиразний сон доби попелу й мовчання. Ці сторінки написані вогнем під прихистком міста проклятих. Вони написані словами, викарбованими в пам'яті того, хто повернувся з царства мертвих із обіцянкою, що вп'ялася йому в серце, і з ціною прокляття. Завіса підіймається, глядачі замовкають, і перш ніж театральне приладдя опустить тінь, що вже розпростерлася над їхньою долею, на сцену виходить гурт білих духів із веселощами на вустах і благословенною наївністю того, хто вірить, що третій акт – останній. Духи починають розповідати різдвяну історію, не здогадуючись, що тільки-но останню сторінку перегорнуто, чорнильний подмух віднесе її в саме серце морю.

Хуліан Каракс, «В'язень Неба»
(Видавництво «Люм'єр», Париж, 1992)

Частина перша

Різдвяна історія

1

Барселона, грудень 1957 року

Того року перед Різдвом усі дні починалися свинцевими світанками і памороззю. Місто огортала синява півтемрява, а перехожі квапилися вулицями закутані аж по вуха, видихаючи пару в морозному повітрі.

Тими днями небагато людей зупинялося перед вітриною крамниці «Семпере й сини», а ще менше наважувалося зайти всередину й запитати, чи не лежить тут, чекаючи на них усе своє життя, якась забута всіма книжка, продаж котрої, говорячи без прикрас, міг би підправити хистке фінансове становище книгарні.

– Я думаю, сьогодні саме той день! Сьогодні нам пощастить! – виголосив я, відчуваючи піднесення після першої випитої зранку філіжанки кави – порції щирого оптимізму в рідкому стані.

Батько, який того дня з восьмої години ранку воював із бухгалтерською книгою, до яких тільки хитрувань не вдаючись із олівцем і гумкою, скинув поглядом на прилавок і побачив, як потенційні покупці одне за одним поспішали вниз вулицею, минаючи його крамницю.

– Твої слова, Даніелю, та Богові у вуха! Бо якщо так триватиме й далі й на різдвяні свята в нас ніхто нічого не купить, у січні ми не матимемо чим оплатити рахунки за світло. Мусимо щось із цим робити.

– Фермінові вчора дещо спало на думку, – мовив я. – Він стверджує, що має хитромудрий план, який допоможе врятувати книгарню від неминучого банкрутства.

– Не доведи Боже!

Я переказав батькові дослівно:

– «Чому б нам не додати декорацій на вітрину? Я міг би стати там у самому спідньому, і, може, тоді нам удалося б заманити до крамниці якусь жіночку, спраглу за любовними романами й гострими відчуттями. Бо ж кажуть тямущі люди, що майбутнє літератури залежить від жінок, і, їй-богу, ще не народилася та раба Божа, яка змогла б опиратися, побачивши таке прекрасне тіло, як у мене».

Батьків олівець упав на підлогу за моєю спиною. Я обернувся й додав:

– Фермін dixit[1 - Так сказав Фермін (лат.). (Тут і далі прим. пер.)].

Я гадав, що батько всміхнеться на Фермінів дотеп, але побачивши, що він, схоже, не збирається переривати свою мовчанку, скинув на нього краєм ока. Семпере-старший, здається, не тільки не побачив нічого кумедного в цьому безглуздому жарті, але й мав такий замислений вираз обличчя, наче сприйняв цю пропозицію всерйоз.

– Хто б міг подумати, що Фермін раптом так влучить у яблучко, – пробурмотів батько.

Я недовіжливо поглянув на нього. Може, та грошова посуха, що впала на нас останніми тижнями, зрештою пошкодила здоровий глузд мого вітця.

– Тільки не кажи, що збираєшся дозволити ходити по книгарні у підштаниках.

– Ні-ні, не це. Річ у вітрині. Допіру, як ти це сказав, мені дещо спало на думку... Може, ми ще встигнемо врятувати різдвяні продажі.

Він зник у підсобній комірчині й невдовзі повернувся, убравшись у свій традиційний зимовий одяг: те саме пальто, той самий шалик і капелюх, знайомі мені ще з дитинства. Дружина не раз висловлювала підозру, що мій батько не купляв собі одягу з 1942 року, і всі ознаки вказували на те, що Беа має цілковиту рацію. Надіваючи рукавиці, він невиразно всміхався, а очі його набрали того майже дитячого блиску, який з'являвся в батька тільки перед великими справами.

– Лишаю тебе одного ненадовго, – повідомив він. – Мені треба вийти у справах.

– А можна поцікавитися, куди ти йдеш?

Батько підморгнув мені.

– Це сюрприз. Скоро все сам побачиш.

Я провів його до дверей, а потім спостерігав, як батько, що впевненим кроком попрямував у бік вулиці Пуерта-дель-Анхель, перетворюється на ще одну постать у сизувато-сірому

натовпі перехожих, які торують свій шлях крізь чергову довгу зиму, сповнену тіней і припорошену попелом.

2

Лишившись наодинці, я вирішив скористатися нагодою і ввімкнути радіо, щоб трохи насолодитися музикою, доки переставлятиму книжки на полицях на свій розсуд. Батько вважав поганим тоном слухати музику при покупцях у книгарні, а якщо я вмикав радіо в присутності Ферміна, той починав наспівувати саети[2 - Іспанські народні наспіви в жанрі фламенко.] на будь-який мотив або, ще гірше, пускався витанцьовувати те, що він називав «запальними карибськими ритмами», і за кілька хвилин доводив мене до сказу. Зважаючи на ці всі практичні перешкоди, я дійшов висновку, що втіху від музики доведеться обмежити тими рідкісними хвилинами, коли, окрім мене і кількох десятків тисяч книжок, у крамниці більше нікого не буде.

Того ранку радіо «Барселона» передавало прекрасний концерт, який відомий трубач Луї Армстронг відіграв зі своїм оркестром рівно три роки тому в готелі «Віндзор Пелас» на проспекті Діагональ і який нелегально записав котрийсь колекціонер. Під час рекламних пауз диктор знай називав музику, що лунала по радіо, «джезом» і раз по раз попереджав, що деякі з її надто сміливих синкоп можуть шокувати вухо слухача, звикле до національних мелодій тонаділі, болеро і новомодного стилю «йе-йе»[3 - Тонаділья – жанр іспанської музичної комедії XVIII–XIX століть. Болеро – іспанський парний народний танець та музичний жанр, що був започаткований у кінці XVIII століття. Йе-йе – модний стиль у молодіжній пісні, що склався у Франції на початку 1960-х років і через деякий час поширився в Італії, Іспанії, Німеччині, а також Японії.], які заповнили тогочасний ефір.

Фермін частенько повторював, що коли б дон Ісаак Альбеніс[4 - Ісаак Альбеніс (1860–1909) – іспанський композитор і піаніст; співавтор національного стилю в іспанській музиці. У своїй творчості широко використовував іспанський музичний фольклор. Народився в місті Кампродон, що в Каталонії.] народився негром, то джаз, як і печиво в бляшанках, було б винайдено в Кампродоні і що ця музика разом із конічними бюстгальтерами, у яких виблискувала обожнювана моїм приятелем Кім Новак[5 - Кім Новак (справжнє ім'я Мерилін Полін Новак, 13 лютого 1933) – американська актриса, найбільш відома своєю роллю в трилері Альфреда Хічкока «Запаморочення» (1958).] у кількох із тих фільмів, які ми дивилися на ранкових сеансах у кінотеатрі «Феміна», є одним із небагатьох здобутків людства у XX столітті. Я не мав наміру сперечатися. Решту ранку я провів у товаристві магії джазу і приємного запаху книжок, розкошуючи спокоєм і втіхою, які дає сумлінне виконання простої роботи.

Фермін відпросився на сьогоднішній ранок, щоб, за його словами, завершити приготування до свого весілля з Бернардою, яке мало відбутися на початку лютого. Коли два тижні тому Фермін уперше заговорив про одруження, всі казали, що він надто поспішає і нічого хорошого з цього не буде. Мій батько намагався переконати його відкласти церемонію хоча б на два чи три місяці, аргументуючи це тим, що весілля треба справляти літом, коли тепло, але Фермін наполіг, щоб лишити дату без змін, стверджуючи, що він, людина, гартована сухим холодним кліматом естремадурських гір, у літню пору рясно пітніє в субтропіках середземноморського узбережжя і не має бажання брати шлюб із величезними плямами поту під пахвами.

Я ж став схилитися до думки, що має відбуватися щось надзвичайне, коли вже Фермін Ромеро де Торрес, цей живий приклад громадянського спротиву Святій церкві, банкам і звичаям Іспанії п'ятдесятих років, яка слухняно відвідувала церковну месу й дивилася офіційну кінохроніку, так квапився стати перед вівтарем. У своєму передвесільному пориві майбутній наречений дійшов навіть до того, що заприятелював із новим парохом церкви Святої Анни, доном Хакобо, бургоським священиком вільних поглядів і манерами боксера на пенсії. Фермін заразив його своєю непомірною пристрастю до доміно і щонеділі після меси забивав із ним козла в славнозвісних гральних залах бару «Альміраль», і священик весело реготав, коли мій друг поміж келихами ароматних дарів абатства Монсеррат цікавився в нього, чи монашки мають стегна, і якщо мають, то чи вони такі м'які й апетитні, як він підозрював ще підлітком.

— Ти договоришся до того, що тебе відлучать від церкви, — дорікав Фермінові мій батько. — На черниць не можна ні дивитися, ані їх торкатися.

— Але ж панотець майже такий самий баламут, як і я, — захищався Фермін. — Коли б не ряса...

Я саме пригадував цю суперечку, мугикаючи в лад із трубою маестро Армстронга, коли почув, як дзвіночок, почеплений над дверима до книгарні, легенько задзеленчав. Я підвів очі, гадаючи побачити батька, що повернувся зі своєї таємної місії, або ж Ферміна, готового заступити на денну зміну.

— Доброго ранку! — почувся з порога чужий голос, глухий і деренчливий.

Проти світла, що линуло з вулиці, силует чоловіка здавався деревом, яке шарпає вітер. Відвідувач спирався на ціпок і був одягнутий у темний костюм старосвітського крою.

Постать його видавалася похмурою і лиховісною. Він ступив до крамниці, помітно кульгаючи. Невеличка лампа, що стояла на прилавку, освітила побите часом обличчям. Якусь мить відвідувач розглядав мене, неквапливо щось обмірковуючи. Було в його погляді, вичікувальному й корисливому, щось від хижого птаха.

– Ви сеньйор Семпере?

– Мене звати Даніель. Сеньйор Семпере – мій батько, але його зараз тут немає. Я можу вам чимось допомогти?

Відвідувач пропустив моє запитання повз вуха і почав походжати по книгарні, оглядаючи кожен сантиметр із цікавістю, що межувала з жадібністю. Кульгавість, від якої він страждав, змушувала замислитися, наскільки значним було каліцтво, приховане під одягом.

– Згадка про громадянську війну, – сказав незнайомець, немовби прочитавши мої думки.

Я не зводив очей із цього чоловіка, що никав крамницею, вже здогадуючись, де він кине якір. Як я й гадав, незнайомець зупинився перед невеличкою заклопоношеною шафкою з чорного дерева, головною реліквією нашої книгарні, ще з тих часів, коли в далекому 1888 році вона вперше постала до життя. Прапрадід Семпере, тоді ще молодий хлопець, допіру повернувшись із Карибських островів, куди подався на заробітки, напозичав грошей, щоб придбати стару галантерейну крамницю й перетворити її на книгарню. У цій шафці, на почесному місці, традиційно зберігалися найкоштовніші примірники.

Відвідувач підійшов до вітрини так близько, що скло запітніло від його дихання. Потім дістав пенсне, підніс його до очей і став пильно вивчати, що лежить на полицях. Своєю поведінкою він скидався на ласицю, що хижо обнюхує свіженькі яйця в курнику.

– Нічогенька шафка, – пробурмотів незнайомець. – Чимало, мабуть, коштує.

– Це сімейна реліквія, і її цінність насамперед у цьому, – відказав я, роздратований такою меркантильною поведінкою цього дивного покупця, що, здавалося, своїм поглядом оцінював навіть повітря, яким дихаємо.

За якийсь час він прибрав пенсне й промовив, роблячи паузи між словами:

– Я чув, що у вас тут працює один чоловік, неабиякий дотепник.

Оскільки я відповів не відразу ж, він обернувся і скинув на мене одним із тих поглядів, від яких можна постаріти.

– Як бачите, я тут один. Якби ви назвали мені книжку, яку бажаєте придбати, я радо

спробував би її відшукати.

Незнайомець у відповідь блимнув посмішкою, яка виражала що завгодно, але тільки не приязнь і згоду.

— Я бачу, що в тій вашій шафці стоїть «Граф Монте-Крісто».

Цей дивак був не першим покупцем, який звертав увагу на цю книжку, і я видав йому нашу стандартну промову, заготовлену для таких випадків:

— У вас пильне око. Ідеться про чудове видання, раритетне, із графічними ілюстраціями Артура Рекгема. Воно надійшло до нас із особистої книгозбірні значного мадридського колекціонера. Це унікальний примірник, занесений до всіх каталогів.

Відвідувач неуважно слухав мене, зосереджено розглядаючи текстуру чорного дерева на дверцятах шафки й виразно демонструючи, що мої слова наганяють на нього нудьгу.

— Як на мене, усі книжки однакові, але мені подобається блакитний колір її обкладинки, — зневажливо промовив він. — Я її візьму.

Іншого разу, отримавши змогу продати, либонь, найдорожчу книжку в крамниці, я застрибав би від радості. Але чомусь мене непокоїла думка про те, що це чудове видання потрапить до рук такого суб'єкта, від якого мене аж верне. Щось мені підказувало: якщо ця книжка зараз покине стіни крамниці, то більше ніхто ніколи не прочитає з неї навіть першого абзацу.

— Цей примірник дуже дорогий. Якщо бажаєте, я можу показати вам інші видання цього твору, що перебувають у прекрасному стані й продаються за значно доступнішими цінами.

Люди з нікчемною душею завжди прагнуть знікчемити й інших. Незнайомець, чия душа, за моїми відчуттями, могла вміститися на кінчику голки, скинув на мене поглядом, сповненим презирства.

— Вони також мають блакитну обкладинку, — додав я.

Незнайомець проігнорував зухвалість моєї іронії.

— Ні, дякую. Я хочу саме цю книжку. Ціна не має значення.

Я знехотя кивнув на знак згоди й попрямував до шафки. Потім дістав ключ і відімкнув засклені дверцята, відчуваючи на спині пронизливий погляд незнайомця.

— Усе цінне завжди замкнене на ключ, — зауважив він стиха.

Я дістав книжку з полицки й зітхнув.

– Ви колекціонер?

– Можна й так сказати. Але колекціоную я не книжки.

Я обернувся до нього, тримаючи «Графа Монте-Крісто» в руках.

– А що ви колекціонуєте, сеньйоре?

Незнайомець, знову проігнорувавши мое запитання, простягнув руку за книжкою. Мені довелося докласти неабияких зусиль, щоб не піддатися пориву покласти її на місце, замкнути шафку й викинути ключ. Але батько б не пробачив, якби я зірвав такий вигідний продаж у такі непрості для нас часи.

– Ціна – тридцять п'ять песет, – оголосив я, перш ніж віддати покупцеві книжку, сподіваючись, що сума змусить його змінити свою думку.

Але той незворушно кивнув і з кишені костюма, що не вартував, либонь, і одного дуро, дістав стопесетову[6 - Іспанська песета – грошова одиниця Іспанії, що ходила в обігу до 2002 року, коли була замінена на євро. Одна песета дорівнювала 100 сентимо. Дуро – монета, що дорівнює 5 песетам.] купюру. Мене взяв сумнів: а що як банкнота фальшована?

– Боюся, в мене не буде решти з такої великої суми, кавальєро[7 - Шанобливе звертання в Іспанії до чоловіка.].

Можна було б запропонувати незнайомцеві почекати, доки я збігав би до найближчого банку, щоб розміняти гроші, а разом із тим переконатися, що вони справжні, але мені не хотілося лишати цього типа самого в книгарні.

– Не турбуйтеся. Гроші справжні. Хіба не знаєте, як перевірити? – незнайомець виставив купюру проти світла. – Бачите, ось водяний знак? І захисні стрічки. І волокниста текстура...

– Ви знаєтеся на фальшуванні?

– У цьому світі все фальш, молодий чоловіче. Все, окрім грошей.

Він поклав купюру мені в руку і, склавши мою долоню в кулак, поплескав по ньому.

– Решти не треба. Лишіть собі до мого наступного візиту, – сказав покупець.

– Але це величезні гроші, сеньйоре! Аж шістдесят п'ять песет...

– Дрібниця.

– У будь-якому разі я мушу написати вам розписку.

– Я вам довіряю і без цього.

Незнайомець байдуже оглянув «Графа Монте-Крісто».

– Я купив цю книжку в подарунок. Хочу вас попросити, щоб ви особисто передали її.

Я завагався на якусь мить.

– Зазвичай ми не розвозимо покупки, але у вашому випадку залюбки доправимо книгу без жодної доплати. Але дозвольте запитати, чи одержувач живе тут, у Барселоні, чи?..

– Саме тут, – пролунала відповідь.

У крижаному погляді незнайомця наче промайнула за давня лють.

– Може, ви бажаєте зробити дарчий напис або докласти якесь особисте повідомлення, перш ніж я запакую вашу покупку?

Покупець незграбно розгорнув книжку на титульній сторінці. Тільки тепер я помітив, що замість лівої кисті в нього розфарбований порцеляновий протез. Незнайомець дістав перову авторучку й черкнув кілька слів. Потім віддав мені книжку й, обернувшись, подивився до виходу.

– Чи не будете ви такі ласкаві повідомити ім'я й адресу тої людини, якій потрібно вручити ваш подарунок? – гукнув я.

– Усе знайдете там, – навіть не озирнувшись, відказав покупець.

Я розгорнув книжку й відшукав сторінку, на якій незнайомець власноруч написав:

Фермінові Ромеро де Торресу, який повернувся з мертвих і володіє ключем від майбутнього.

У цю мить задзеленчав придверний дзвіночок, і, коли я підвів очі, незнайомиць уже вийшов.

Я поквапився до дверей і визирнув на вулицю. Покупець віддалявся, кульгаючи й поступово набираючи невиразних обрисів серед постатей, які продиралися крізь запинало сизої імли, що оповила вулицю Святої Анни. Я вже хотів було озвати дивака, але прикусив язик. Найпростіше було б дозволити йому піти геть, але інстинкт, а також моя звична нерозважливість і брак практичного глузду взяли гору.

4

Я повісив табличку «Зачинено» й замкнув двері книгарні на ключ, маючи намір простежити в натовпі за дивним незнайомцем. Я знав, що батько – який наважився лишити крамницю на мене, та ще й посеред такої посухи в продажах – влаштує мені добрячу нагінку, коли, повернувшись, побачить, що я лишив свій пост, але я сподівався, що дорогою мені спаде на думку якесь прийнятне виправдання. Я вирішив, що легше буде стерпіти батькову буркотнечу, ніж той гризотний неспокій, що оволодів мною після зустрічі з цим лиховісним незнайомцем. До того ж я мусив дізнатися напевне, які в нього були рахунки з Ферміном.

Професія книгаря дає небагато нагод, щоб опанувати на практиці тонке мистецтво непомітного стеження за підозріливою особою. Якщо тільки значна частина його клієнтів не належить до тих, хто не платить за свої покупки, знання на цю тему книгареві доводиться черпати головним чином зі збірників детективних оповідань та романів, що стоять на полицях його книгарні й коштують одну песету кожен. Сутана не робить із людини ченця, а ось злочин чи підозри в злочині здатні перетворити будь-кого на детектива, а тим паче якщо цей хтось захоплюється кримінальними історіями.

Ідучи за незнайомцем у напрямку до Ла-Рамбли[8 - Ла-Рамбла (кат. La Rambla) – найвідоміший бульвар Барселони, що простягається між площею Каталонії та Старим Портом. Складається з кількох коротких вулиць, кожна з яких має слово «рамбла» у своїй назві, тому іноді бульвар називають у множині – Лас-Рамблас.], я відсвіжував у пам'яті основні правила нишпорки. Насамперед я відстав від кульгавця на добрих півсотні метрів, намагаючись ховатися за спинами огрядних людей і постійно виглядаючи собі схованку на кшталт під'їзду чи якоїсь крамнички, куди можна було б шаснути, якби об'єктові мого стеження зненацька заманулося зупинитися й озирнутись. Діставшись до Ла-Рамбли, незнайомиць попрямував до порту. Бульвар потопав у традиційних різдвяних прикрасах, а вітрини багатьох крамниць були оздоблені вогниками, зірочками й ангеликами, які звіщали про всілякі гаразди, котрі мали, як обіцяло радіо, неодмінно настати.

У ті роки Різдво ще зберігало свій загадковий чар. Сніжні порошинки, які танцюють у променях кволого зимового світла, погляди й прагнення людей, що живуть у мовчазних сутінках, надавали цим декораціям слабкого відтінку правдивості, у яку могли ще повірити принаймні діти й ті, хто навчився забувати.

Можливо, саме тому я ще виразніше усвідомив, що серед усього цього химерного різдвяного дійства не було іншого такого персонажа, котрий був би на вигляд таким несвятковим і нетиповим, як той дивний незнайомиць, за яким я йшов назирцем. Він поволі шкутильгав бульваром, часто затримуючись коло яток із птахами чи квітами й розглядавав папугу або троянду з таким захватом, наче ніколи раніше їх не бачив. Кілька разів він підходив до численних газетних кіосків і гаяв час, розглядаючи обкладинки журналів, титулки газет, обертаючи стенди з листівками. Здавалося, ніби незнайомиць ніколи раніше тут не був: він поводився наче дитина або турист, який потрапив на Ла-Рамблу вперше. Хоча діти й туристи зазвичай випромінюють довкола себе ауру невинної простодушності того, хто не знає, куди йому подітися від усіх цих вражень, а від цього суб'єкта невинністю і не пахло, навіть якби його поблагословив маленький Ісусик, перед надбрамною скульптурою якого він щойно пройшов, минаючи церкву Віфлеємської Божої Матері.

Аж тут незнайомиць затримався, вочевидь зацікавившись гарним блідо-рожевим какаду. Птах скося позирав на нього з клітки в одному з тих зоокіосків, що стояли на початку вулиці Пуертаферріса. Незнайомиць наблизився до клітки з таким виглядом, з яким нещодавно підходив до книжкової шафки, і щось зашепотів до какаду. Пташка, у розкішному вбранні з пір'я, головата, завбільшки з відгодованого каплуна, не перекинулася від сірчаного дихання незнайомця, а старанно й уважно прислухалася, вочевидь зацікавившись його словами. Щоб не лишалося жодних сумнівів, какаду у відповідь енергійно закивав головою і від збудження настовбурчив гребінь із рожевих пір'їн.

Через кілька хвилин незнайомиць, задоволений своїм діалогом із пташкою, рушив далі. Не минуло й півхвилини, коли я, проходячи повз цю саму ятку, став свідком невеличкого замішання: продавець, червоний від сорому, квапливо накривав клітку з какаду шматком ряднини, тому що птах, чудово вимовляючи слова, заходився повторювати: «Франко – дармовис, Франко – дармовис». І я не мав жодних сумнівів, хто навчив какаду цієї примовки. Принаймні, незнайомиць продемонстрував певне почуття гумору й досить небезпечні політичні погляди, а це траплялося в ті часи так само рідко, як міні-спідниці.

Цей випадок відвернув мою увагу, і я вже думав, що втратив кульгавця з очей, але незабаром знову побачив його чудернацьку постать перед ювелірною крамницею «Багес». Я поквапився сховатися до одного з письменницьких будиночків, що стояли обабіч входу до палацу віце-королеви, і став пильно стежити за незнайомцем. Його очі блищали, наче рубіни, а вигляд золота й коштовного каміння за кулетривким склом, схоже, пробудив у ньому таку хіть, яку годі було запалити навіть цілому гурту юних співачок у кабаре «Ла Кріолла» в часи його найбільшої слави.

– Чого бажаєте, юначе? Любовний лист, клопотання, прохання до котрогось із високих достойників, коротка звістка родичам про добре здоров'я?

Вуличний письменник, наче священик, що чекає на сповідь, визирав із дерев'яного будиночка, у якому я заховався, і дивився на мене з палким бажанням прислужитися. На табличці, прибитій над віконцем, було написано:

Освальдо Даріо де Мортенссен

Літератор і мислитель

Написання любовних листів, петицій, заповітів, віршів, інвектив, поздоровлень, прохань, повідомлень, гімнів, дипломних робіт, клопотань, заяв та інших творів у будь-якому стилі й мелодиці.

Одне речення – десять сентимо (римунання за додаткову плату). Удовам, інвалідам і дітям – знижки.

– То що скажете, юначе? Може, любовне послання, від якого спідниці у вродливиць на порі просякнуть жагою кохання? Я зроблю для вас спеціальну знижку.

Я показав йому обручку. Письменник Освальдо незворушно стенив плечима.

– Настали нові часи, – заперечив він. – Якби ви знали, скільки одружених чоловіків і заміжніх жінок навідується сюди...

Я перечитав оголошення, і в пам'яті щось ворухнулося, але що саме, я не міг зрозуміти.

– Здається, я десь чув ваше ім'я...

– У мене бували й кращі часи. Можливо, тоді.

– Воно справжнє?

– Nom de plume[9 - Літературний псевдонім (фр.)]. Митець обирає собі ймення відповідно до свого призначення. У моєму свідоцтві про народження записано: «Хенаро Ребольйо», але хто ж довірить компонувати любовні послання людині з таким іменем... Отож, що скажете на мою спеціальну пропозицію? Бажаєте надіслати листа, сповненого пристрасті

й жаги?

– Якось іншим разом.

Вуличний письменник безнадійно зітхнув. Потім, простеживши за моїм поглядом, він зацікавлено наморщив чоло.

– Стежите за кульгавцем, еге ж? – промовив він.

– А ви його знаєте?

– Ось уже тиждень, як він проходить тут щодня, зупиняється перед вітриною ювелірні й розглядає прикраси, мліючи так, неначе замість каблучок і намист там виставлено дупу Красуні Доріти[10 - Красуня Доріта (справжнє ім'я – Марія Янес Гарсія, 1901–2001) – іспанська танцюристка і співачка кабаре.], – пояснив письменник.

– Ви з ним розмовляли?

– Нещодавно один мій колега переписував начисто листа для нього: цьому дивакові бракує пальців...

– А хто саме? – запитав я.

Вагаючись, письменник поглянув на мене. Він побоювався втратити потенційного клієнта, якщо відповість мені.

– Луісіто. Його будка навпроти, біля музичної крамниці «Каса Бетховен». Хлопчина з обличчям семінариста.

На знак вдячності я запропонував письменникові трохи грошей, але той відмовився.

– Я заробляю собі на життя пером, а не довгим язиком. Таких мастаків у нас і без мене хоч греблю гати. Якби одного дня у вас з'явилася потреба граматичного характеру, звертайтеся, ви завжди мене тут знайдете.

Письменник простягнув мені свою візитівку, на якій було те саме оголошення, що й на таблиці.

– Я працюю з понеділка по суботу, з восьмої до восьмої, – уточнив він. – Освальдо, лицар пера й митець епістолярного жанру до ваших послуг.

Я сховав візитівку й подякував за допомогу.

– Дивіться, не прогавте голуба, – попередив Освальдо.

Я обернувся й побачив, що незнайомиць знову рушив у дорогу. Я поквапився навздогін і йшов за ним униз по бульвару, доки кульгавець не зупинився знову біля входу до критого ринку «Бокерія», щоб поспостерігати, як поміж прилавками, що вгиналися від різноманітних продовольчих товарів, сновигають люди, вибираючи собі щось до смаку. Потім я побачив, як незнайомиць пошкутильгав до бару «Піночо». Підійшовши до барної стійки, він, хоч і не без труднощів, однак доволі жваво видерся на один із високих стільців. Упродовж півгодини незнайомиць куштував наїдки, які подавав йому кухарчук Хуаніто, однак у мене склалося враження, що стан здоров'я цього дивного чоловіка не дозволяв йому вдатися до надмірного бенкетування і що їв він радше очима, немовби замовляючи всі ці страви й закуски, до яких ледь торкався, він прагнув пригадати інші часи, коли міг поласувати досхочу. Немовби насолоджувався не смаком, а лише спогадами. Зрештою, задовольнившись своєю стриманою трапезою та втішившись натомість виглядом інших відвідувачів, що, облизуючись, смакували свої наїдки, незнайомиць оплатив рахунок і рушив далі у свої мандри, за якийсь час опинившись на початку вулиці Оспіталь, де, з примхи неповторної барселонської геометрії, один із найбільших оперних театрів старої Європи сусідив з одним із найзанедбаніших і найрозпусніших кварталів у північній півкулі.

5

О цій годині члени команд усіляких військових і торговельних суден, пришвартованих у порту, сходили на берег і прямували на бульвар Ла-Рамбла, щоб задовольнити свої бажання різноманітного характеру. Зважаючи на попит, з'являлася й пропозиція: на розі вишиковувалися в ряд жінки легкої поведінки, що, як видавалося, за цілком помірну винагороду могли проскакати верхи чималу дистанцію. Я гидливо примітив обтягнуті вузькими спідницями варикозні блідо-синяві ноги, на які боляче було дивитися, зів'ялі обличчя й приречений вигляд, з яким виходять востаннє на сцену. Усе це навіювало які завгодно думки, але тільки не хтиві. Я гадав, що клюнути на таку приманку може хіба що моряк, який пробув кілька місяців у відкритому морі, але, на мій подив, незнайомиць зупинився, щоб пофліртувати з цими підтоптаними дамами, чиї весни вже давним-давно минули, наче це були красуні з найвишуканішого кабаре.

– Ану лишень зроблю тобі масаж, любчику, і ти помолодшаєш на двадцять років, – почув я слова однієї з повій, яка стала б за бабцю письменникові Освальдо.

«Від твого масажу він кінці віддасть», – подумав я. Незнайомиць розсудливо відхилив пропозицію.

– Не сьогодні, красуне, – відказав він і попрямував у глиб кварталу Раваль.

Ми пройшли ще метрів сто; потім, майже навпроти пансіону «Європа», кульгавець спинився перед вузьким і похмурим входом, а відтак зник усередині будівлі. Я почекав півхвилини й рушив за ним.

Переступивши поріг, я опинився перед темними сходами, кінець яких губився в нутрошах цього будинку, що, здавалося, нахилився на лівий бік, наче корабель, що ось-ось затоне в катакомбах Равалю. Враження це посилювалося смородом і вогкістю, що свідчило про негаразди з каналізацією. Біля стіни коридору притулилося щось на кшталт комірки консьержа, де неохайний тип у майці колупався в зубах шпичкою й слухав по радіоприймачу якусь передачу про кориду.

Вахтер скинув на мене поглядом, у якому допитливість поєдналася з ворожістю.

– Ви самі? – запитав він дещо спантеличено.

Не треба було великого розуму, щоб здогадатися, куди я потрапив. Це був будинок, де кімнати здаються погодинно, і незвичним у моєму візиті було лише те, що я не прийшов попід руку з одною з тих дешевих Венер, що чатували на розі вулиці.

– Якщо хочете, я пришлю вам дівку, – запропонував вахтер, дістаючи пакет із рушником, шматком мила й тим, що мало би бути, як мені здалося, презервативом або якимось іншим запобіжним засобом.

– Направді я хотів би лише про дещо розпитати, – почав я.

Вахтер пустив очі під лоба.

– Двадцять песет за півгодини – і молоденька кобилка до ваших послуг.

– Дуже спокусливо. Може, якось іншим разом. Я лише хотів дізнатися, чи кілька хвилин тому не підіймався нагору один пан. Літнього віку. Трохи підтоптаний. Він прийшов сам. Без дівки.

Вахтер насупився. Із його погляду стало очевидно, що він миттєво перевів мене з категорії клієнтів до категорії набридливих блощиць.

– Нікого я не бачив. Забирайся геть, доки я не покликав Тонета.

Я розважив, що цей Тонет навряд чи буде доброзичливо налаштований, тому дістав ті кілька монет, які в мене лишалися, поклав їх перед вахтером і приязно всміхнувся. Гроші вмить щезли в спритних пальцях вахтера (очевидно, досвідченого наперсткаря), наче були

комахою, що потрапила на язик хамелеона. Були – та й зникли.

– Що ти хочеш знати?

– Той пан, про якого я казав, він живе тут?

– Винайняв тут кімнату тиждень тому.

– А як його звати, ви знаєте?

– Він заплатив на місяць уперед, тож я не розпитував.

– А звідки він приїхав, що тут робить?

– У нас не телефон довіри. Ми нічого не питаємо в тих, що приходять сюди потрахатися. А цей навіть не трахається. Далі висновки роби сам.

Я обміркував почуте.

– Усе, що мені відомо про цього чоловіка, – це те, що він час від часу ненадовго кудись виходить, а потім повертається. Іноді просить принести йому в кімнату пляшку вина і хліба з медом. Платить добре і мовчить як риба.

– Ви певні, що не пригадуєте його імені?

Вахтер похитав головою.

– Гаразд. Дякую, і вибачте, що потурбував вас.

Я вже зібрався було йти, коли вахтер промовив:

– Ромеро.

– Перепрошую?

– По-моєму, він назвався Ромеро, або якось так...

– Ромеро де Торрес?

– Ага.

– Фермін Ромеро де Торрес? – не ймучи віри власним вухам, перепитав я.

– Саме так. До війни начебто був тореро з таким іменем, – мовив вахтер. – Тому-то мені й здалося, що я вже десь його чув...

6

Я вертався до книгарні ще більше спантеличений, ніж коли виходив із неї. Вуличний письменник Освальдо помахав мені рукою, коли я минав палац віце-королеви.

– Пощастило? – запитав він.

Я промимрив у відповідь щось заперечливе.

– Спробуйте поговорити з Луїсіто. Може, він пригадає щось корисне.

Я послухався ради й підійшов до дерев'яного будиночка Луїсіто. Вуличний письменник саме чистив свою колекцію пер.

Побачивши мене, він усміхнувся й запропонував сісти.

– Якого бажаєте листа? Любовного чи ділового?

– Мене прислав ваш колега Освальдо.

– Він наш наставник, – виголосив Луїсіто, якому не було, мабуть, ще й двадцяти п'яти років. – Великий митець слова, якого світ не оцінив належним чином, і тому він тут, на вулиці, служить своїм пером темним на письмо людям.

– Освальдо розповів, що до вас одного разу звернувся літній пан, кульгавий і доволі пошарпаний. Йому бракувало кисті однієї руки й кількох пальців на другій.

– Я пригадую його. Людей зі скаліченими руками я завжди запам'ятовую. Через Сервантеса[11 - У битві при Лепанто Сервантес зазнав поранення, через яке втратив здатність володіти лівою рукою.], розумієте?

– Авжеж, звісно. А чи не могли б ви розповісти мені, у чому полягала та справа, що привела його до вас?

Зрозумівши, куди повернула наша розмова, Луїсіто знімав і засовався на стільці.

– Бачте, у нас тут, вважайте, як у сповідальні. Конфіденційність і професійна етика – понад усе.

– Я розумію. Але так сталося, що тут ідеться про серйозну справу.

– Наскільки серйозну?

– Дорогим для мене людям може загрожувати небезпека.

– І все ж...

Луїсіто витягнув шию, шукаючи поглядом свого наставника Освальдо на протилежному боці дворика. Я помітив, як той кивнув, і Луїсіто розслабився.

– Цей пан приніс листа й хотів, щоб його переписали начисто й хорошим почерком, бо ж із його рукою...

– І в цьому листі мовилося про...

– Я мало що пам'ятаю, адже ми щодня пишемо й переписуємо безліч листів...

– Спробуйте пригадати, Луїсіто. Заради Сервантеса.

– Здається – хоч я й можу плутати з листом іншого клієнта, – ішлося про значну суму грошей, яку цьому калікуватому панові мали чи то заплатити, чи то повернути. І ще було щось про ключ.

– Про ключ?

– Так. Але який саме ключ – гайковий, скрипковий чи ключ від замка – там не уточнювалося.

Луїсіто всміхнувся, вочевидь задоволений тим, що вдалося ввернути в розмову дотеп.

– Більше нічого не пригадуєте?

Замислившись, молодий письменник облизнув губи.

– Він сказав, що місто дуже змінилося.

– Змінилося? Що він мав на увазі?

– Не знаю. Змінилося, і годі. Мовляв, на вулицях більше не валяються трупи.

– Трупина на вулицях? Він так сказав?

– Якщо пам'ять мене не зраджує...

7

Я подякував Луїсіто за інформацію і поквапився до книгарні, сподіваючись встигнути, перш ніж батько повернеться й зауважить мою відсутність. Мені пощастило: табличка «Зачинено» досі висіла на дверях. Я відчинив крамницю, зняв табличку і став за прилавок, анітрохи не сумніваючись, що за ті хвилини сорок п'ять, протягом яких мене не було, жоден покупець навіть не наближався до вітрини книгарні.

Що роботи в мене не виявилось, то я став міркувати, як ліпше вчинити з «Графом Монте-Крісто» і як заговорити про цю історію з Ферміном, коли той повернеться до крамниці. Мені не хотілося даремно хвилювати його, однак візит незнайомця й мої марні спроби з'ясувати, що він замислив, не давали мені спокою. Зазвичай я просто виклав би своєму товаришеві все, що сталося, та й по всьому, але в цьому випадку щось мені підказувало, що поводитися треба вкрай делікатно. Останнім часом Фермін ходив засмучений і геть не в гуморі. Я силкувався підбадьорити його, однак жодна з моїх жалюгідних спроб не могла викликати усмішку на його обличчі.

– Ферміне, можеш не витирати так ретельно пил із книжок, – казав я йому. – Я чув, що скоро популярними будуть тільки «чорні» романи[12 - «Чорний» роман (або нуар) – різновид «крутого» кримінального роману з напруженим сюжетом і грубуватою манерою розповіді.].

Я натякав на назву, яку тоді оглядачі починали застосовувати до кримінальних історій про злочин і кару, що в пригладжених перекладах потроху діставалися до нас із закордону.

У Ферміна ці нікчемні намагання сказати щось дотепне не викликали навіть жалісливої посмішки, натомість він хапався за нагоду виголосити чергову промову, сповнену зневіри й бридливості.

– Незабаром усі романи стануть чорними, адже від другої половини цього кровожерного століття тхне фальшем і злочино́м, прихованими за цілою купою всіляких евфемізмів, – виголошував він.

«Ну ось, починається, – думав у таких випадках я. – Апокаліпсис від святого Ферміна

Ромеро де Торреса».

– Ти перебільшуєш, Ферміне. Тобі треба більше бувати на свіжому повітрі. Я читав якось у газеті, що вітамін D посилює віру в наших ближніх.

– А я ось читав, що якусь книжчину одного з віршомазів Франко називають літературною сенсацією світового масштабу, та попри це, її не знайдеш у жодній книгарні далі Мостолесу[13 - Мостолес – муніципалітет у складі автономної спільноти Мадрид.].

Коли Ферміна опановував песимізм, краще було не підкидати моему товаришеві поживи для роздумів.

– Знаєш що, Даніелю? Іноді я думаю, що Дарвін помилився і що насправді людина походить не від мавп, тому що в кожних вісьмох із десяти представників роду людського сидить свиня і тільки чекає свого часу, щоб залізти в багнюку, – розводився він далі.

– Ферміне, мені більше до вподоби, коли ти висловлюєш більш гуманістичні й позитивні погляди на стан речей, як того разу, коли сказав, що глибоко в душі жодна людина не є поганою, а лише наляканою.

– Казна-що. Я, мабуть, був не при тямі, коли таке верз.

Веселун Фермін, про якого мені так приємно було згадувати, кудись подівся, і його заступила людина, змучена своїми клопотами й невдачами, про які не хотіла нікому розповідати. Іноді, коли Фермін гадав, що його ніхто не бачить, то забивався в куток, і тяжка туга, здавалося, гризла його зсередини. Він став худий як тріска й почав неабияк непокоїти мене своїм хворобливим виглядом. Я кілька разів намагався побалакати з товаришем про це, але він уперто заперечував, що має негаразди, й видавав цілу купу якихось чудернацьких пояснень.

– Нічого мені не сталося, Даніелю. Просто річ у тому, що я тепер стежу за футбольними чемпіонатами і щоразу, коли «Барса»[14 - Скорочена назва футбольного клубу «Барселона».] програє, у мене падає тиск. Скибочка ламанчського сиру – і я знову здоровий як бик.

– Як таке може бути? Ти ж ні разу не був на футболі!

– Це ти так тільки думаєш. Та ми з Кубалою[15 - Ладислав Кубала (1927–2002) – угорський, чехословацький та іспанський футболіст. У 1951–1961 рр. грав за «Барселону».] можна сказати, зростали разом.

– Але ж я бачу, що в тебе аж кості світяться. Ти або захворів, або зовсім не пильнуєшся.

Замість відповіді він продемонстрував мені біцепси завбільшки з невеличкий круглячок і вишкірився, немовби рекламуючи зубний порошок.

– Помацай-но. Тверді, як сталь, із якої викувано мечи Сідові[16 - Сід Кампеадор (відомий також як Ель Сід та Родріго Діас де Вівар, 1040–1099) – легендарний полководець часів Реконкісти, національний герой Іспанії.].

Батько гадав, що Фермінів кепський стан спричинений хвилюваннями через весілля й через усе те, що з ним пов'язано, зокрема потребою тісного спілкування з духівництвом і пошуками ресторану чи кафе, де можна було влаштувати учту, але я підозрював, що причина такої його меланхолії ховається значно глибше. Я саме вагався, як ліпше вчинити: розповісти Фермініві про все, що сталося вранці, і показати книжку чи дочекатися, доки випаде краща нагода, коли це двері розчинилися і з'явився мій товариш із виразом обличчя, що пасував би на поминках. Побачивши мене, він вичавив із себе кволу усмішку і по-військовому віддав честь.

– Радий тебе бачити, Ферміне. Я вже гадав було, що ти не прийдеш.

– Коли я проходив повз крамницю годинникаря, дон Федеріко потішив мене казна-якою пліткою. Буцімто сьогодні вранці на вулиці Пуертаферрріса бачили сеньйора Семпере при повнім параді, що прямував невідь-куди. Дон Федеріко й ця дурепа Мерседітас хотіли знати, чи сеньйор Семпере часом не завів собі коханки, як то тепер повелося в тутешніх крамарів, а якщо дівиця ще й шансонетка, то це вже останній крик моди.

– І що ти їм відповів?

– Я сказав, що твій шановний батечко – зразковий удівець, який повернувся до стану первісної незайманості, що неабияк зацікавило наукову спільноту й забезпечило йому подання до офісу архієпископа на канонізацію за прискореною процедурою. І що особисте життя сеньйора Семпере я не обговорюю ні з близькими йому людьми, ні з далекими, бо воно стосується лише його одного. А того, хто полізе до мене з базарними плітками, я відлупцюю по пиці – та й квит.

– Ти справжній лицар, Ферміне, давнього гарту.

– Це твій батько давнього гарту. Тому що – але тільки між нами, мої слова не мають покинути ці стіни – йому б не завадило коли-не-коли розважитися. Відтоді як почалася наша посуха з продажами, він цілими днями сидить у підсобці з цією своєю єгипетською «Книгою мертвих».

– Це бухгалтерська книга.

– Байдуже. Власне, я вже давно вважаю, що нам потрібно затягти його до «Ель Моліно» й

гульнути там на славу. І хоча в таких справах наш герой холодніший за холодець, я гадаю, що герць із гарячою ладною панянкою трохи розтрусив би йому кістки, – заявив Фермін.

– Овва! Хто б казав! Знайшовся заводіяка! Коли вже казати по щирості, то мене непокоїш саме ти, – обурився я. – Останнім часом ти схожий на таргана в пальті.

– Слухай-но, Даніелю, а ти відшукав дуже вдале порівняння. Бо ж, хоч у таргана й немає гарненького личка, що його вимагають безпідставні канони цього дурноверхого суспільства, у якому нам судилося жити, але, як і це бідолашне членистоноге, твій покірний слуга вирізняється дивовижним інстинктом до виживання, непомірною ненажерливістю й лев'ячим лібідом, якого не поменшає навіть в умовах щонайвищої радіації.

– З тобою неможливо сперечатися, Ферміне.

– Друже мій, уся річ у моїй схильній до діалектики вдачі й готовності всипати бобу у відповідь на найменший натяк на поклеп чи дурисвітство, але твій батько – квітка ніжна й тендітна, і, гадаю, настав час узяти справу в свої руки, доки він остаточно не перетворився на викопні рештки.

– І яка ж це справа, Ферміне? – раптом пролунав батьків голос у нас за спиною. – Тільки не кажи, що збираєшся влаштувати мені вечерю з Росіїто.

Ми обернулися, наче двоє збиточних школярів, заскочених зненацька на місці злочину. Мій батько, геть не подібний на тендітну квітку, суворо позирав на нас із порога.

8

– А звідки вам відомо про Росіїто? – вражено пробурмотів Фермін.

Насолодившись нашим переполохом, який спричинила його поява, батько приязно всміхнувся до нас і підморгнув.

– Хоч я колись і перетворюся на викопні рештки, але слух у мене поки ще добрий. Слух і голова. Тому я вирішив, що потрібно вжити деяких заходів, щоб пожвавити нашу торгівлю, – оголосив він. – А похід до «Ель Моліно» може зачекати.

Лише тоді ми зауважили, що батько повернувся з двома чималими сумками й здоровою коробкою, загорнутою в пакувальний папір і перев'язаною грубою мотузкою.

– Сподіваюся, ти не пограбував сусідній банк? – запитав я.

– Банків я намагаюся по змозі уникати, бо, як правильно каже Фермін, зазвичай це саме вони грабують тебе, а не навпаки. А повернувся я з ринку «Санта-Люсія».

Ми з Ферміном збентежено презирнулися.

– Не хочете мені допомогти? Ці торби тяжкі, як бозна-що.

Ми взялися викладати вміст сумок на прилавок, тимчасом як батько розпаковував коробку. У сумках виявилось повно якихось невеличких пакунків. Фермін розгорнув один із них і розгублено втупився в нього очима.

– Що це таке? – поцікавивсь я.

– Як на мене, це дорослий ішак у масштабі один до ста, – відказав Фермін.

– Хто?

– Осел, віслук чи онагр – спокійна, мила й чарівлива тварина, чотиринога й непарнокопитна, що блукає горами й долами нашої рідної Іспанії. Однак у мініатюрній версії, на кшталт тих маленьких потягів, що продаються в іграшковій крамниці «Палау».

– Це глиняний віслучок, фігурка для вертепу, – пояснив батько.

– Якого такого вертепу?

Замість відповіді батько лише дістав із картонної коробки чималий макет ясел Христових із ілюмінацією. Я здогадався, що батько придбав їх, щоб виставити у вітрині книгарні, сподіваючись такою різдвяною рекламою привабити відвідувачів. Фермін тим часом уже розпакував різноманітні фігурки волів, верблюдів, свиней, качок, пальм, східних царів, Йосипа й Діви Марії.

– Упасти в ярмо націонал-католицизму й узяти на озброєння його підступні методи навіювання думок шляхом демонстрації лялькових вистав і експлуатації заялжених легенд – це, по-моєму, не найкраще рішення, – виголосив мій товариш.

– Не мели дурниць, Ферміне. Це добра традиція. Людям подобаються різдвяні вертепи, – відрізав батько. – Нашій книгарні бракує яскравих барв і радощів, таких потрібних у ці святкові дні. Погляньте на всі інші крамниці довкола, і ви побачите, що наша проти них – наче похоронне бюро. Ну ж бо, підсобіть мені виставити вертеп у вітрині. І приберіть звідти всі ці книги Мендісабаль[17 - Хуан до Діос Альварес Мендісабаль (1790–1853) –

іспанський політик, обіймав посади міністра фінансів і голови уряду Іспанії.] про дезамортизацію. Вони тільки всіх відлякують.

– Ну ось, приїхали, – пробурмотів Фермін.

Утрюх ми підійняли ясла, розмістили їх у вітрині й порозставляли фігурки. Фермін допомагав неохоче, суплячись і шукаючи будь-якого приводу, щоб висловити свою незгоду з цим задумом.

– Сеньйоре Семпере, не майте моїх слів за образу, але це немовля Ісус утричі більше за свого начебто батька й ледве вміщається в колиці.

– Нічого не вдієш. Менші фігурки на базарі закінчилися.

– У мене таке враження, ніби коло Діви Марії лежить один із тих японських борців, які мають надмірну вагу, напomadжене волосся, а замість трусів – шматок тканини, пропущений між ногами.

– Борці сумо, – підказав я.

– Атож, саме вони, – погодився Фермін.

Батько зітхнув, скрушно похитавши головою.

– А крім того, погляньте на його очі. Здається, що він одержимий.

– Ферміне, замовкни негайно й увімкни краще вертеп у розетку, – наказав йому батько, простягаючи провід.

Фермін, наче фокусник, примудрився з дивовижною спритністю пролізти попід столиком, на якому стояли ясла, і дотягтися до розетки, що була аж наприкінці прилавка.

– Нехай буде світло, – виголосив батько, захоплено споглядаючи на новий блискучий вертеп книгарні «Семпере й сини». – Оновлення або смерть, – задоволено додав він.

– Смерть, – пробубонів собі під ніс Фермін.

Не минуло й хвилини відтоді, як було врочисто ввімкнуто ілюмінацію, а якась матуся з трьома дітьми вже зупинилася перед вітриною, щоб помилуватися яслами, і, повагавшись хвилю, наважилася зайти до крамниці.

– Доброго дня, – привіталася вона. – Ви маєте оповіді про життя святих?

– Звісно, – відказав батько. – Дозвольте показати вам «Збірник оповідань про життя маленького Ісуса». Я певен, ваші діти будуть у захваті від цієї книжки, що має багато малюнків і передмову – лишень уявіть собі – донна Хосе Марії Пемана[18 - Хосе Марія Пеман-і-Пемартін (1897–1981) – іспанський письменник, журналіст і поет, що підтримував режим Франко.]!

– Ой, як славно! Нині так важко натрапити на справді добру книжку, яку приємно читати. Без усіх цих злочинів і смертей, і всіх цих розмірковувань, яких ніхто не розуміє. Вам так не здається?

Фермін пустив очі під лоба й уже збирався розтулити рота, коли я його стримав і відтягнув подалі від жінки.

– Гадаю, ви маєте рацію, – погодився батько, краєм ока поглядаючи на мене й показуючи знаками, щоб я зв'язав Ферміна й заткнув йому пельку, тому що цієї покупчині не можна було втратити нізащо в світі.

Я заштовхав Ферміна до підсобного приміщення й щільно запнув завісу, щоб дати батькові змогу спокійно завершити продаж.

– Ферміне, я не знаю, яка муха тебе вкусила. Я бачу, що тобі не сподобалася ця задумка з вертепом, і я це розумію, але якщо Ісусик завбільшки з дорожній коток і кілька глиняних свиней підбадьорять батька та ще й принадять до книгарні покупців, то я попросив би тебе притримати свої екзистенціалістські промови й удати щире захоплення, принаймні в робочий час.

Фермін зітхнув і присоромлено опустил голову.

– Пробач мені, якщо можеш, друже Даніелю, – промовив він. – Щоб ошчасливити твого батька й урятувати книгарню, я ладен піти на прощу шляхом святого Якова[19 - Шлях святого Якова (Ель-Каміно-де-Сантьяго) – знаменита паломницька дорога до могили апостола Якова в іспанському місті Сантьяго-де-Компостела, головна частина якої пролягає Північною Іспанією.], вирядившись у костюм тореро.

– Досить, якщо ти просто скажеш батькові, що його вигадка з вертепом дуже вдала, і далі поводитимешся відповідно.

Фермін кивнув.

– Цього замало. Я перепрошу сеньйора Семпере за свою неподобну поведінку й на знак свого щирого каяття додам до вертепу ще одну фігурку, щоб різдвяним духом нас не змогли перевершити навіть великі торгові центри. У мене є приятель, що підпільно виготовляє каганери[20 - Каганер (букв. «серун») – різьблена фігурка відомої особи, що

справляє велику потребу. Ставити такі фігурки до різдвяного вертепу – давня каталонська традиція.] доні Кармен Поло де Франко[21 - Дружина іспанського диктатора Франсіско Франко.]. Такі подібні виходять, що аж сироти на тілі виступають.

– Досить буде якоїсь овечки або царя Балтазара.

– Як скажеш, Даніелю. А тепер, якщо ти не проти, я зроблю щось корисне, наприклад, розберу коробки з книжками вдови Рекасенс, що вже тиждень тут припадають пилом.

– Тобі допомогти?

– Не турбуйся. Я дам собі раду, а ти роби свої справи.

Він попрямував до складу в кінці підсобки і став одягати синій робочий халат.

– Ферміне, – покликав я товариша.

Він обернувся, уважно дивлячись на мене. Якусь мить я не наважувався почати.

– Сьогодні дещо сталося, і я хотів би тобі розповісти.

– Я слухаю.

– Навіть не знаю, як це все пояснити до ладу. Тебе сьогодні дехто розшукував.

– Вона гарненька? – запитав Фермін, намагаючись жартівливим тоном приховати неспокій, що тінню промайнув у його очах.

– Це був чоловік. Доволі старий і пошарпаний і, по правді сказати, дещо дивакуватий.

– Він назвався? – запитав Фермін.

Я похитав головою.

– Ні, але він лишив для тебе ось це.

Фермін насупився. Я простягнув йому книжку, яку відвідувач придбав кілька годин тому. Мій товариш узяв її і збентежено поглянув на назву.

– Хіба це не той Дюма, що виставлений у нас в шафці за сім дуро?

Я кивнув, підтверджуючи.

– Розгорни на титульній сторінці.

Фермін послухався. Прочитавши дарчий напис, він враз аж пополотнів і натужно ковтнув. Потім мій друг заплющив на мить очі, а коли розплющив і мовчки глянув, мені здалося, що за п'ять секунд він постарів на п'ять років.

– Коли цей чоловік вийшов із крамниці, я пішов за ним назирцем, – розповідав я далі. – Він поселився тиждень тому в притоні на вулиці Оспіталь, навпроти пансіону «Європа». Живе, судячи з того, що мені вдалося дізнатися, під чужим ім'ям, а саме під твоім: Фермін Ромеро де Торрес. Від одного з вуличних письменників, які працюють коло палацу віце-королеви, я довідався, що цей чоловік звертався з проханням переписати листа, у якому йшлося про велику суму грошей. Тобі це про щось говорить?

Фермін зіщулювся, немовби кожне мое слово падало на його голову, як удар кия.

– Даніелю, ти не повинен більше ні стежити за цим типом, ні розмовляти з ним. Це дуже важливо. Не треба нічого робити. Тримайся від нього якомога далі. Цей чоловік дуже небезпечний.

– Хто він такий, Ферміне?

Фермін згорнув книжку і сховав її на полиці за коробками.

Поглянувши в напрямку головного приміщення крамниці й переконавшись, що мій батько досі зайнятий із покупчиною і нас не чує, товариш наблизився до мене й прошепотів:

– Прошу тебе, не розповідай про це своєму батькові, та й узагалі нікому.

– Ферміне...

– Благаю тебе. Заради нашої дружби.

– Але ж, Ферміне...

– Будь ласка, Даніелю. Не зараз. Довірся мені.

Згнітивши серце, я погодився й показав товаришеві сотку, якою розплатився незнайомиць. Пояснювати Фермінові, звідки вона взялася, не було потреби.

– Це прокляті гроші, Даніелю. Пожертвуй їх сестрам милосердя або першому-ліпшому жебракові. Або, ще краще, спали їх.

Фермін замовк і став знову перевдягатися. Скинувши халат, він натягнув своє поношене

габардинове пальто і надів на свою голову, чи то пак сірникову голівку, берет, що скидався на змальовану Далі паельєру[22 - Пательня з двома ручками, на якій готують національну іспанську страву – паелью.], яка розтопилася від жару.

– Уже йдеш?

– Перекажи своєму батькові, що в мене з'явилися непередбачені обставини. Зробиш мені таку ласку?

– Звісно, але...

– Поки що я нічого не можу тобі пояснити, Даніелю.

Фермін схопився однією рукою за живіт, немовби йому скрутило кишки, а другою заходився жестикулювати, неначе хотів спіймати слова, які так і не злетіли з його губ.

– Ферміне, якби ти розповів мені, я зміг би чимось тобі зарадити...

Мій товариш на хвилину замислився, але потім мовчки похитав головою і вийшов на сходовий майданчик. Я провів його до виходу з під'їзду, а потім дивився, як Фермін – лише людина, на плечі якої впав увесь тягар світу, – поступово зникає у мряці, тимчасом як на Барселону спадала ніч, чорніша, ніж зазвичай.

9

Учені довели, що будь-яке кількомісячне немовля здатне безпомилково відчувати посеред ночі саме той момент, коли його батькам удалося нарешті заснути. Тоді воно здійсмає крик, щоб не дати дорослим подрімати більш як півгодини на раз.

Тої ночі, як майже і всіх попередніх, малюк Хуліан прокинувся коло третьої і відразу ж оголосив про це на всю силу своїх легень. Я розплющив очі й перевернувся. Поруч зі мною лежала Беа, її шкіра світилася в напівтемряві. Повільно прокидаючись, вона потягнулася таким рухом, що давав змогу розпізнати обриси її тіла під простиратлом, і щось нерозбірливо пробурмотіла. Я стримав природне бажання поцілувати кохану в шию і звільнити її від довжелезної суцільної нічної сорочки, яку мій тесть, вочевидь із умислом, подарував їй на день народження і яка, попри всі мої хитрощі, ніяк не хотіла загубитися серед брудної білизни.

– Я вже встаю, – прошепотів я, цілуючи дружину в чоло.

У відповідь Беа обернулася до мене спиною і сховала голову під подушку. Я затримався, насолоджуючись плавким вигином її спини й солодкими округлостями сідниць, приховати які було несила усім сорочкам у світі. Минуло вже майже два роки відтоді, як я одружився з цим дивовижним створінням, і досі ще зачудо?вання охоплювало мене, коли, прокинувшись, я відчував поруч її тепло. Я обережно відгорнув простирадло і став гладити задню оксамитову поверхню стегна, коли в зап'ясток мені вп'ялися нігтики Беа.

– Даніелю, не зараз. Дитина плаче.

– Я так і знав, що ти вже не спиш.

– Поспиш тут у цьому будинку з чоловіками, які або плачуть без угаву, або підбираються з тилу до бідолашної жінки, якій за ніч не вдається і двох годин поспати.

– Ти ще про це пошкодуєш.

Я підвівся з ліжка й побіг у кінець коридору до кімнати Хуліана. Невдовзі після весілля ми розмістилися в мансарді будинку, у якому була наша книгарня. Дон Анаклето, шкільний учитель, що мешкав тут упродовж двадцяти п'яти років, вирішив вийти на пенсію й повернутися до своєї рідної Сеговії, щоб у затінку акведука писати пікантні вірші й опановувати науку приготування смаженого молочного поросяти.

Хуліан зустрів мене гучним плачем такої високої частоти, що мої барабанні перетинки лише дивом не луснули.

Я взяв малюка на руки, понюхав пелюшки і, переконавшись, що цього разу все чисто, заходився робити те, що роблять всі притомні молоді татусі: мурмотати бозна-які нісенітниці й, незграбно підстрибуючи, пританцьовувати по кімнаті. Цілковито забувшись у таких розвагах, я не відразу помітив, що Беа стоїть на порозі й несхвально поглядає на мене.

– Дай мені, так ти тільки розбуркаєш його ще більше.

– Але ж йому подобається, – заперечив я, передаючи малюка дружині.

Беа взяла сина на руки й, тихенько наспівуючи, заходилася ніжно його заколисувати. Через п'ять секунд Хуліан припинив пхінкати, і на обличчі його з'явилася та блаженно-радісна усмішка, яку вдавалося викликати лише його матері.

– Йди, – прошепотіла до мене Беа. – Я скоро.

Після того як мене випровадили з дитячої, так наочно продемонструвавши мою

неспроможність дати раду немовляті, я повернувся до спальні й розтягнувся на ліжку, знаючи, що тепер не стулю очей аж до ранку.

Незабаром у дверях з'явилася Беа й, зітхнувши, примостилася коло мене.

– Я просто падаю з ніг.

Я обійняв її, і ми кілька хвилин лежали мовчки.

– Я ось що собі подумала, – промовила Беа.

«Тремти, Даніелю!» – промайнуло в моїй голові. Беа підвелася й присіла навпочіпки на ліжку.

– Коли Хуліан трохи підросте, моя мати зможе глядіти його вдень, і я планую тоді почати працювати.

Я кивнув, погоджуючись.

– Де?

– У книгарні.

Розваживши, я вирішив за краще промовчати.

– Гадаю, моя допомога вам не завадить, – додала Беа. – Твій батько вже не здужає стільки працювати. І не ображайся, але мені здається, що я краще за тебе чи Ферміна тямлю, як поводитися з клієнтами. Фермін, той узагалі останнім часом, здається, тільки відлякує людей.

– Із цим не посперечаєшся.

– Що ж йому, сердешному, сталося? Я оце якось зустріла на вулиці Бернарду, і вона розплакалася переді мною. Я повела її до однієї з тих цукерень, що на вулиці Петрічоль, і після чашки гарячого шоколаду з вершками вона розповіла, що Фермін поводить ся вкрай дивно. Кілька днів тому він начебто не схотів заповнювати парафіяльну анкету нареченого. Хто ж так одружується? Він тобі нічого не казав?

– Нічого такого, що здалося б мені важливим, – злукавив я. – Може, Бернарда надто тисне на нього...

Беа мовчки поглянула на мене.

– Що? – зрештою не витримав я.

– Бернарда просила мене нікому не розповідати.

– Не розповідати що?

Дружина пильно подивилася на мене.

– Що в неї затримка цього місяця.

– Їй затримали платню за роботу?

Беа поглянула на мене як на ідіота, і мене враз осяяло.

– Бернарда вагітна?

– Тихіше, а то розбудиш Хуліана.

– То вона вагітна чи ні? – перепитав я ледь чутно.

– Можливо.

– А Фермін знає?

– Вона не хоче йому поки що казати. Боїться, що він кине́ться навтьоки.

– Фермін ніколи б так не вчинив.

– Усі б чоловіки так вчинили, якби могли.

Мене здивувала різкість у її голосі, яку Беа, щоправда, відразу ж підсолодила лагідною усмішкою, опиратися якій не зміг би ніхто.

– Як же погано ти нас знаєш.

Беа звелася в напівтемряві й, не кажучи ні слова, стягнула через голову сорочку й кинула її на край ліжка. Дозволивши помилуватися собою кілька секунд, вона повільно нахилилася наді мною й неквапно провела язиком по моїх губах.

– Як же погано я вас знаю, – прошепотіла вона.

Наступного дня стало зрозуміло, що рекламний хід із ілюмінованими Христовими яслами виявився неабияк дієвим. Уперше за багато тижнів батько всміхався, час від часу занотовуючи продажі до бухгалтерської книги. Щойно крамниця відчинилася, до нас потроху потяглися і давні клієнти, що бозна-відколи вже не заходили, і нові, що прийшли до нашої книгарні вперше. Я віддав батькові, як знавцеві свого діла, право провадити з ними всіма справи і задоволено спостерігав, як він насолоджувався своєю роботою, пропонуючи книжки, пробуджуючи в покупцях цікавість і вгадуючи їхні смаки. День заповідався чудовий, перший за кілька останніх тижнів.

— Даніелю, потрібно принести зібрання ілюстрованої класики для дітей. Видавництва «Вертісе», з голубим корінцем.

— По-моєму, ці книжки в підвалі. Ключі в тебе?

— Беа брала їх у мене кілька днів тому, щоб занести вниз якісь дитячі речі, і, здається, так і не повернула. Подивися в шухляді.

— Там їх нема. Я збігаю миттю нагору, подивлюся в нашій кімнаті.

До крамниці саме зайшов якийсь пан і висловив бажання придбати книжку про історію барселонських кафе, тож я лишив батька опікуватися ним і через підсобку вийшов на сходовий майданчик. Ми з Беа мешкали аж на горішньому поверсі, і, на додачу до надміру світла, ще й отримали можливість щодня зміцнювати тіло й дух, долаючи спуски та підйоми сходами. Дорогою нагору я зустрів Едельміру, вдову, що мешкала на четвертому поверсі. Колишня балерина, тепер вона заробляла на життя тим, що малювала в себе вдома образи Богородиці та святих. Роки, проведені на сцені театру «Арнау», знищили її колінні суглоби, і тепер удові доводилося триматися обіруч за поручні, щоб подолати один сходовий марш, однак, попри такі труднощі, вона завжди всміхалася й завжди знаходила привітні слова.

— Як там мається твоя вродлива дружина, Даніелю?

— Її врода не дорівнюється до вашої, доньє Едельміро. Допомогти вам спуститися?

Едельміра, як зазвичай, відмовилася від допомоги й попросила переказувати вітання Фермініові, який щоразу, як бачив удову, залицявся до неї і робив непристойні пропозиції.

Я відчинив двері до нашого помешкання. У квартирі досі чути було парфуми Беа і ту своєрідну суміш запахів, що йде від дітей і дитячих речей. Беа зазвичай вставала

рано-вранці й вивозила Хуліана на прогулянку в новісінькому візочку фірми «Хане», подарованому нам Ферміном, який ми всі називали «мерседесом».

– Беа! – гукнув я.

Квартира була невеличка, і мій вигук повернувся луною, перш ніж я встиг зачинити за собою двері, Беа вже пішла.

Я став посеред ідальні, намагаючись відтворити хід думок дружини й вирахувати, куди вона могла покласти ключі від підвалу. Беа любила порядок і була набагато організованіша за мене. Я почав із того, що перевірів шухляди в буфеті, у яких зберігалися квитанції, листи, на які потрібно було ще відповісти, і дрібні гроші. Потім перейшов до столиків, фруктових ваз і полицок.

Із ідальні я подався на кухню, де стояла шафка, куди Беа складала свої записи й різноманітні нагадування. Доля мені не усміхнулася й тут, тож я опинився у спальні, перед ліжком. Озираючись довкола, я намагався застосувати свої аналітичні здібності. Речі Беа займали сімдесят п'ять відсотків у шафі, шухлядах та інших меблях у спальні. Пояснювала вона це тим, що я завжди вдягаю одне й те саме, а тому одного кутка в одещній шафі мені цілком вистачить. Система, з якою Беа наповнювала шухляди, завжди була поза межею мого розуміння. Мені трохи дошкуляли докори сумління, коли я нишпорив у місцях, призначених для особистого користування моєї дружини, до того ж обшук виявився невдалим: оглянувши все, що трапилося мені на очі, я так і не відшукав ключів.

«Треба відтворити послідовність подій», – сказав я собі. Я пригадував невиразно, як два чи три дні тому Беа казала щось про коробку з літнім одягом, яку треба знести вниз. Якщо пам'ять мене не зраджує, того дня Беа була в сірому пальті, яке я їй подарував на першу річницю нашого весілля. Я усміхнувся, задоволений своїми дедуктивними здібностями, і відчинив шафу, щоб серед гардеробу дружини відшукати це пальто. Воно було там. Якщо я правильно засвоїв уроки Конан Дойля та його послідовників, батькові ключі мали знайтися в одній із кишень цього пальта. Сягнувши рукою в праву, я виявив дві монетки й кілька м'ятних льодяників, які зазвичай дарують в аптеках. Я перейшов до лівої кишені і з задоволенням переконався, що моя здогадка була правильна. Пальці намацали в'язку ключів. І ще дещо.

У кишені лежав якийсь аркуш паперу. Я вийняв ключі й, повагавшись, вирішив дістати і цей аркушик. «Мабуть, – подумав я, – це один із тих списків покупок, які Беа складає, щоб не забути нічого важливого».

Виявилося, що це конверт. Із листом. Адресованим Беатріс Агілар і отриманим нею тиждень тому, судячи з поштового штемпеля. Листа було надіслано на адресу батьків Беа, а не на нашу. Я перевернув конверт, і ключі від підвалу випали в мене з рук, коли я прочитав ім'я відправника: «Пабло Каскос Буендія».

Я сів на ліжко і спантеличено втупився в конверт. Пабло Каскос Буендія вважався нареченим Беа, коли ми з нею закрутили роман. Цей персонаж, що походив із заможної родини, яка володіла багатьма корабельнями в Ель-Ферролі[23 - Ель-Ферроль – місто і муніципалітет в Іспанії, у складі автономної спільноти Галісія, у провінції Ла-Корунья. Центр суднобудування Іспанії. У 1936–1975 рр. мало назву Ель-Ферроль-Каудильо на честь диктатора Іспанії Франсіско Франко, уродженця цього міста.], ніколи не був мені до вподоби, як і я йому. На той час він служив у армії молодшим лейтенантом. Відтоді, як Беа написала йому, що розриває заручини, я про нього більше не чув. До цієї миті.

Що робить надісланий нещодавно лист від колишнього нареченого Беа в кишені її пальта? Конверт був розпечатаний, однак протягом хвилини сумління не дозволяло мені дістати звідти лист. Я усвідомлював, що вперше роблю щось за спиною в Беа, і мені захотілося покласти конверт на місце й бігти щодуху зі спальні. Однак цей чеснотливий порив тривав лише кілька секунд. Останні залишки почуття провини й сорому розвіялися швидше, ніж я дочитав до кінця першого абзацу.

«Люба Беатріс,

Сподіваюся, у тебе все добре і ти щаслива своїм новим життям у Барселоні. Протягом усіх цих місяців я не отримав жодної відповіді від тебе на мої листи і часом запитую себе, що ж я вчинив, чому ти не хочеш нічого чути про мене. Я розумію, що тепер у тебе є чоловік, син, і, можливо, мені не слід тобі писати, але я мушу зізнатися, що, хоч як не намагаюся, не можу забути тебе, дарма що минуло вже стільки часу. І мені не соромно визнати, що я досі кохаю тебе.

У моєму житті також сталися зміни. Рік тому я обійняв посаду комерційного директора одного значного видавництва. Я знаю, як багато для тебе важать книжки, і ця робота дає мені змогу почуватися ближчим до тебе. Я працюю в мадридському представництві фірми, але часто подорожую Іспанією у видавничих справах.

Я постійно думаю про тебе, про життя, яке ми могли би прожити разом, про дітей, яких ми могли б мати... Щодня я запитую себе: чи спроможний твій чоловік зробити тебе щасливою? Може, вийти за нього тебе змусили обставини? Я не можу повірити, що тебе задовольняє те скромне життя, яке він здатен тобі запропонувати. Я ж добре тебе знаю. Ми товаришували й кохали одне одного, і між нами не було ніяких таємниць. Чи ти пам'ятаєш ті наші вечори на пляжі Сан-Поль? Чи пам'ятаєш, що ми планували, про що разом мріяли, у чому клялися одне одному? Я ні з ким не почувався так, як із тобою. Після того як наші заручини було розірвано, я зустрічався з кількома жінками, але тепер знаю, що ніхто не може зрівнятися з тобою. Щоразу, коли цілую чиїсь уста, я думаю про твої, щоразу, коли гладжу чиюсь шкіру, я наче торкаюся твоєї.

Через місяць я приїду до Барселони, щоб відвідати тамтешні офіси видавництва й поспілкуватися з персоналом щодо майбутньої реорганізації фірми. Власне, я міг би вирішити всі ці формальності за допомогою телефону й пошти. Насправді я їду до Барселони лише тому, що сподіваюся побачити тебе. Знаю, ти вирішиш, що я збожеволів, але нехай краще так, тільки б ти не подумала, що я забув тебе. Я прибуду двадцятого січня й зупинюся в готелі «Рітц» на Гран-Віа. Благаю тебе, зустріньмося, хай навіть ненадовго, щоб я зміг висловити тобі все, що ношу в своєму серці. Я замовив столик на двох у ресторані готелю на двадцять перше число. Я чекатиму тебе там. Якщо прийдеш, ти зробиш мене найщасливішим чоловіком у світі, і я знатиму, що є надія і що моя мрія повернути твое кохання ще може здійснитися.

Кохаю навіки,
Пабло»

Якийсь час я так і сидів на ліжку, яке ділив із Беа кілька годин тому. Потім засунув лист у конверт, а коли підвівся, відчуття в мене було таке, наче хтось щойно зацідив мені в живіт. Я кинувся до ванної кімнати, і мене знудило в рукомийник випитою вранці кавою. Я відкрутив холодну воду й умився. Із дзеркала на мене дивилося обличчя іншого Даніеля, того шістнадцятирічного хлопчика, якому тремтіли руки, коли він уперше пестив Беа.

11

Поглянувши на годинник на своєму зап'ястку, батько перевів на мене запитальний погляд, коли я нарешті повернувся до книгарні. Мабуть, він не міг збагнути, що я робив аж півгодини, але не запитав нічого. Ховаючи очі, я простягнув йому ключі від підвалу.

— А хіба ти сам не спустишся по книжки?

— Так, звісно. Вибач. Зараз я сходжу.

Батько скося глянув на мене.

— З тобою все гаразд, Даніелю?

Я кивнув головою, вдавши, що здивований запитанням, і, перш ніж батько встиг повторити його, поклавився по книжки, які треба було принести. Вхід до підвалу був аж у дальньому кінці коридору нашого будинку. За металевими дверима, що ховалися під першим сходовим маршем і замикалися на колодку, починалися гвинтові сходи, кінець яких губився

в темряві; тхнуло вогкістю й чимось невизначеним, що навіювало думки про витоптану траву й мертві квіти. Попід стелею висіло вряд кілька лампочок, що тьмяно блимали, створюючи в підвалі атмосферу бомбосховища. Я спустився східцями донизу й провів рукою по стіні, намагаючи вмикач.

Жовтаве світло спалахнуло за моєю спиною, вихоплюючи з темряви обриси того, що було лише купою непотребу, який марив про часи колишньої величі. Кістяки старих нічийних велосипедів, обсновані павутиною картини й картонні коробки, що громадилися на розбухлих від вологи дерев'яних стелажах, – усе це створювало видовище, від якого зникало будь-яке бажання затримуватися тут бодай на мить довше, ніж потрібно. Я тільки зараз збагнув, як дивно вчинила Беа, коли, замість попросити мене, вирішила сама спуститися в підвал. Я обвів очима ці хащі мотлоху й старого манаття, запитуючи себе, які ж іще таємниці заховано тут.

Я зітхнув, усвідомивши, куди прямують мої думки. Слова листа пропалювали мені мозок, наче бризки кислоти. Я пообіцяв собі, що не стану порпатися в коробках, шукаючи жмуток напахчених листів від того типа. Минуло лише кілька секунд, і я порушив би свою обіцянку, якби не почув кроки: хтось іще спускався східцями в підвал. Підвівши погляд, я побачив Ферміна, що з гидливим виразом на обличчі оглядав усю цю картину.

– Слухай-но, тут смердить, наче в трупарні. Ти певен, що в одному з цих ящиків поміж викрійками для в'язання не лежить мумія матері Мерседітас?

– Коли ти вже тут, допоможи мені віднести ці коробки з книжками, що знадобилися батькові.

Фермін засукав рукава, приготувавшись до роботи. Я показав йому дві коробки з емблемою видавництва «Вертісе», і ми взяли кожен по одній.

– Даніелю, у тебе вигляд гірший за мій. Щось сталося?

– Мабуть, надихався гнилизною підвалу.

Фермін не дав себе ошукати моєю спробою віджартуватися. Я поставив коробку на підлогу й присів на неї.

– Можна тебе про дещо запитати, Ферміне?

Товариш також покинув свою ношу й пристосував її замість стільця.

Я тільки дивився на нього: хотів щось сказати, але не міг вичавити з себе ані слова.

– Альковні проблеми? – запитав Фермін.

Я почервонів, пересвідчившись, як добре знає мене мій друг.

– Щось на кшталт цього.

– Сеньйора Беа, благословенна поміж жінками, не має бажання до любовних битв? Чи, навпаки, жага її надмірна і тобі не вдається її вдовольнити? На мою думку, після народження дитини в жінок у крові вибухає гормональна атомна бомба. Це одна з найбільших загадок природи: як тільки вони не божеволіють у перші двадцять секунд після пологів? Я знаю це все, тому що акушерство, разом із білими віршами, – це одне з моїх захоплень.

– Та ні, не в цьому річ. Наскільки мені відомо.

Товариш із подивом глянув на мене.

– Я мушу тебе попросити нікому не розповідати те, що почуеш.

Фермін урочисто перехрестився.

– Я щойно випадково натрапив на лист у кишені пальта Беа.

Я замовк, але товариш, схоже, не вразився.

– І?

– Це лист від її колишнього нареченого.

– Того мажорчика? А хіба він не подався до Ель- Ферроль-Каудильйо, щоб будувати там запаморочливу кар'єру татусевого синочка?

– Так і я гадав. Але виявляється, що він у вільний час пописує любовні листи до моєї дружини.

Фермін аж підскочив.

– От же сучий виблядок, – процідив він крізь зуби з люттю, навіть сильнішою за мою.

Я дістав із кишені лист і простягнув йому.

Фермін, перш ніж розгорнути його, прийнявся.

– Мені здається, чи це мудило справді посилає напахчені листи? – запитав він.

– Не скажу тобі точно, але мене це б не здивувало. Цілком схоже на нього. Але найцікавіше в самому листі. Ти читай, читай...

Фермін узявся читати, бурмочучи собі під ніс і час від часу хитаючи головою.

– Цей фрукт, окрім того, що нікчема й мерзотник, ще й несусвітній пошляк. Самого тільки «коли цілую чиїсь вуста» досить, щоб кинути його на ніч до буцегарні.

Я сховав лист і втупився поглядом у підлогу.

– Ти ж не хочеш сказати, що підозрюєш у чомусь Беа? – недовірливо запитав Фермін.

– Та ні, звісно, що ні.

– Брешеш.

Я скочив на ноги й заходився сновигати туди-сюди по підвалу.

– А як би ти вчинив, коли б знайшов такого листа в кишені Бернарди?

Фермін ретельно виважив відповідь.

– Я б довірився матері моєї дитини.

– Довірився?

Фермін кивнув.

– Не ображайся, Даніелю, але в тебе типові проблеми чоловіка, одруженого з шикарною жінкою. Беа, яка для мене була, є й буде святою, вона, як то кажуть, наче мед з маком, аж губи злипаються. І не важко здогадатися, що всілякі бахури, бевзі, нахаби та інші жевжики волочитимуться за нею. Це річ природна. І байдуже, є в неї чоловік і дитина чи ні: вбрану в костюм мавпу, яку ми доброзичливо називаємо «гомо сапієнс», це анітрохи не обходить. Ти, може, цього й не усвідомлюєш, але я ладен закластися на останні підштаники, що чоловіки злітаються на твою святу дружину, як мухи на горщик із медом на квітневому ярмарку. Цей дурник – звичайний шакал, який скавчить, сподіваючись, що йому щось перепаде. Повір мені, що жінка, у якої все гаразд із головою і під спідницею, таку наволоч бачить здалеку.

– Ти впевнений?

– Навіть не сумнівайся. Ти справді гадаєш, що якби Беатріс хотіла стрибнути в гречку, то

стала б чекати, поки цей жалюгідний слимак, роздрочившись, надішле їй свої байки, сподіваючись затягнути твою дружину в ліжко? Якщо її не проводить з десяток залицяльників щоразу, як твоя красуня виходить із дитиною на прогулянку, значить, у неї нікого немає. Повір мені, я знаю, що кажу.

– Але ж я не певен, що тепер, коли почув усе це, мені стане спокійніше.

– Слухай-но, усе, що тобі треба зробити, – це повернути лист туди, де ти його знайшов, у кишеню пальта, і більше про нього не згадувати. І навіть не думай нічого казати дружині.

– Ти вчинив би саме так?

– Я вчинив би ось як: відшукав би цього бугая і так зацідив би йому ногою по яйцях, що коли б їх витягали в нього з потилиці, єдиним його бажанням було б піти в монастир. Але я – це я. А ти – це ти.

Гнітюче відчуття охопило мене, розтікаючись усередині, наче краплина олії в чистій воді.

– Я не впевнений, що ти мені допоміг, Ферміне.

Товариш знизав плечима, потім узяв коробку з книжками, підійнявся східцями і зник із очей.

Решту ранку ми були зайняті поточними справами в книгарні. Порозмірковувавши над випадком із листом, за кілька годин я вирішив, що Фермін має цілковиту рацію. Щоправда, незрозумілим лишалось, у чому саме він мав рацію: в тому, що треба довіритися коханій жінці й нічого їй не казати, чи в тому, що треба піти до того поганця й віддухопелити його. Календар над прилавком повідомляв, що сьогодні двадцяте грудня. У мене лишався рівно місяць, щоб вирішити це питання.

День минав жваво, продажі були скромними, однак безперервними. Фермін знай вихваляв батька за таку вдачу вигадку з вертепом і маленьким Ісусиком, що скидався на учасника баскських богатирських ігор.

– Оскільки я бачу, що в торгівлі ви справжній фахівець, то полишаю вас і йду до підсобки, щоб дати лад тим книжкам, які днями передала нам удова.

Скориставшись нагодою, я пішов за Ферміном до підсобного приміщення й запнув за спиною завісу. Товариш глянув на мене дещо стривожено, і я примирливо всміхнувся до нього.

– Я просто хочу тобі допомогти.

– Як собі знаєш, Даніелю.

Якийсь час ми мовчки розпаковували коробки, діставали звідти книжки й викладали їх стосами, сортуючи за жанрами, станом і розмірами. Фермін не розтуляв рота й уникав мого погляду.

– Ферміне...

– Я ж уже сказав тобі: немає потреби хвилюватися через той лист. Твоя дружина не якась там хвойда, і того дня, коли вона вирішить кинути тебе – дай Боже, щоб цей день ніколи не настав, – вона скаже тобі про це навпрямець, без цих дешевих інтриг.

– Я зрозумів тебе, Ферміне. Але мова не про те.

Товариш скинув на мене смутним поглядом, зрозумівши, куди я веду.

– Я подумав собі, що сьогодні після роботи ми з тобою могли б сходити кудись повечеряти, – почав я. – А зараз і побалакати про справи. Про того вчорашнього відвідувача. І про те, що тебе так непокоїть. Бо ж я нюхом чую, що тут є якийсь зв'язок.

Фермін поклав на стіл книжку, з якої витирав пил, пригнічено глянув на мене й зітхнув.

– Я вскочив у халепу, Даніелю, – нарешті промимрив він, – із якої не знаю, як виплутатися.

Я поклав руку йому на плече. Під робочим халатом відчувалися самі лише кістки та шкіра.

– Дозволь у такому разі допомогти тобі. Тягар легше нести вдвох.

Він поглянув на мене очима людини, що опинилася в безвиході.

– Ми з тобою вибиралися ще й не з таких неприємностей, хіба ж ні? – умовляв я товариша.

Фермін гірко всміхнувся, не надто переконаний моєю оцінкою становища.

– Ти добрий друг, Даніелю!

«Навіть наполовину не такий добрий, як ти того заслуговуєш», – подумав я.

На той час Фермін далі проживав у старому пансіоні на вулиці Хоакіна Кости, де, як мені стало відомо з надійного джерела, усі інші мешканці в таємній тісній співпраці з Росіто і її колегинями готували моему другові парубоцьку вечірку, що мала ввійти в історію. Фермін уже чекав на мене біля під'їзду, коли я зайшов по нього після дев'ятої.

– Правду кажучи, мені не дуже хочеться їсти, – повідомив він, побачивши мене.

– Шкода. А може, все ж підемо в «Кан Льюїс», – запропонував я. – Сьогодні в них має бути відварний нут і капіпота[24 - Капіпота – популярна в Каталонії страва з тушкованих телячих ніжок і голови.]...

– Що ж, гаразд, – погодився Фермін. – Смаковита потрава – неначе розквітла дівчина, не годиться марнувати нагоду її покуштувати.

Узявши собі за девіз цю перлину з полиці афоризмів неперевершеного дона Ферміна Ромеро де Торреса, ми прогулялися до ресторану, що його мій товариш вважав за найкращий не лише в Барселоні, а й узагалі мало не в усьому світі. «Кан Льюїс» розміщувався в будинку номер сорок дев'ять на вулиці Сера, за крок від притонів Равалю. Скромний на вигляд, з атмосферою вуличних вистав, просякнутою таємницями колишньої Барселони, ресторан пропонував пречудову кухню, прекрасні обслуговування й ціни, які навіть для нас із Ферміном були прийнятними. Посеред тижня вечорами тут збиралися богомні завсідники – театральні, літератори та інші божі створіння, заможні й не дуже, що дружно підносили келихи.

Зайшовши до ресторану, ми зустріли постійного відвідувача нашої книгарні, професора Альбуркерке, що вечеряв за барною стійкою, гортаючи газету. Місцевий учений, викладач філологічного факультету, тонкий критик і публіцист, він почувався тут як удома.

– Радий вас бачити, професоре, – привітався я, проходячи повз нього. – Коли це вже ви навідаєтеся до нас, щоб поповнити ваші запаси харчу для душі? Адже на самих тільки некрологах у «Вангвардії» довго не протягнеш.

– Та треба буде якось до вас зазирнути. Мене вже аж верне від усіх тих дипломних. Я стільки начитався тих нісенітниць, які понаписували теперішні чванькуваті шмаркачі, що, здається, в мене починає розвиватися дислексія[25 - Нездатність оволодіти навичками читання текстів.].

Тої миті офіціант подав йому на десерт пишний округлий флан[26 - Десерт із яєць, цукру й вершків на основі з тіста.], який, похитуючись, пускав сльозинки паленого цукру й точив

ніжні пахощі ванілі.

– Це все забудеться, щойно ваше добродійство покуштує цієї дивовижної страви, що колихається так славно, наче перса донь Маргарити Ширгу[27 - Маргарита Ширгу (1888–1969) – іспанська та аргентинська акторка, театральний режисер, педагог.], – промовив Фермін.

Професор поглянув на свій десерт у світлі такого порівняння й кивнув, зачарований прекрасним видовищем. Ми лишили вченого мужа насолоджуватися цукрованими принадами театральної примадонни, а самі влаштувалися за затишним столиком у дальньому кутку зали. Невдовзі нам принесли розкішну вечерю, яку Фермін завзято й пожадливо вмовов, наче яка молотарка.

– А ти казав, що не маєш апетиту, – зауважив я.

– Це все м'язи, вони потребують калорій, – пояснив товариш, до блиску підчищаючи тарілку останньою скибкою хліба, що лишилася в хлібниці, хоча мені здалося, що причиною був не голод, а непогамовна тривога, що пожирала самого Ферміна.

Пере, офіціант, що нас обслуговував, підійшов, щоб дізнатися, чи все гаразд, і, побачивши те спустошення, яке вчинив Фермін, простягнув йому десертне меню.

– Не бажаєте завершити трапезу чимось солоденьким, маестро?

– А принесіть-но мені два ваших фірмових флани, таких, як оце я щойно бачив. Тільки, якщо можна, прикрасьте кожен гарною стиглою вишенькою, – попрохав мій товариш.

Пере прийняв замовлення й розповів, що власник ресторану, почувши, як Фермін вихваляє пругкі принади флана за допомогою такого влучного порівняння, вирішив назвати цю страву «Маргаритою».

– Мені тільки каву з молоком, – сказав я.

– Десерт і кава – за рахунок закладу. Хазяїн пригощає, – повідомив Пере.

Ми подякували, здійнявши келихи з вином у напрямку власника ресторану, який бесідував за барною стійкою з професором Альбуркерке.

– Славні люди, – пробурмотів Фермін. – Іноді забуваєш, що в цьому світі не самі лише негідники.

Мене вразило те, з якою жорсткістю й гіркотою прозвучали його слова.

– Чому ти так кажеш, Ферміне?

Товариш тільки стенив плечима. Невдовзі прибули флани, що спокусливо тремтіли, увінчані блискучими вишеньками.

– Ти пам'ятаєш, що за кілька тижнів одружуєшся, а отже, змушений будеш облишити своїх «маргариток»? – пожартував я.

– Лихо мені[28 - Популярна пісня, яку виконують на фестивалі в Сан-Ферміні. У пісні є такі слова: «Лихо мені, лихо мені, що свято скінчилося»]. – відказав Фермін. – Куди й поділося мое молодечтво? Я вже не той, що колись.

– Усі ми змінюємося.

Фермін із насолодою взявся до своїх фланів.

– Не пригадую де, але якось я читав, що насправді ми ніколи не були такими, як колись, і все це лише наші ілюзії про те, чого ніколи не траплялося... – мовив він.

– Так починається роман Хуліана Каракса, – підказав я.

– Маєш рацію. Цікаво, де зараз пробуває наш приятель Каракс? Ти ніколи не замислювався про це?

– Не минає й дня, щоб я про це не думав.

Фермін усміхнувся, пригадуючи наші колишні пригоди. А тоді, пальцем указавши на мое огруддя, запитально глянув на мене:

– Ще болить?

Я розщібнув кілька гудзиків і показав йому шрам, який колись давно лишила куля інспектора Фумеро, пробивши мені грудну клітку в занедбаному маєтку «Янгол Імли».

– Інколи.

– Давні рани ніколи не загоюються, еге ж?

– Загоюються, а потім знову ятряться, мабуть, так. Ферміне, подивися-но мені в очі!

Невловимий погляд товариша зустрівся з моїм.

– Не хочеш розповісти, що з тобою відбувається?

Якусь мить він вагався.

– Тобі відомо, що Бернарда при надії? – запитав він.

– Ні, – збрехав я. – Це те, що тебе так турбує?

Фермін похитав головою, доідаючи чайною ложечкою другий флан і досьорбуючи залишки паленого цукру.

– Вона не хотіла мені досі розповідати, тому що боїться, бідолашна. Насправді ж вона зробить мене найщасливішою людиною у світі.

Я пильно поглянув на нього.

– По правді сказати, зараз ти анітрохи не скидаєшся на щасливу людину. Це через весілля? Тебе непокоїть уся ця церковна церемонія?

– Ні, Даніелю. Насправді я вже не можу дочекатися весілля, хоча без духівництва тут і не обійтися. Але я ладен одружуватися з Бернардою щодня.

– У чому ж тоді річ?

– Скажи мені, що найперше запитують у людини, яка збирається взяти шлюб?

– Ім'я, – не замислюючись відповів я.

Фермін спроквола кивнув. Аж тут ураз я збагнув, із якими труднощами довелося зіштовхнутися моему доброму другові.

– Пам'ятаєш, Даніелю, про що я розповідав тобі колись давно?

Я все чудово пам'ятав. Завдяки старанням того негідника, інспектора Фумеро, який, перш ніж перекинутися до фашистів, працював катом у комуністів, мій товариш потрапив під час громадянської війни до в'язниці, де ледве не втратив розум і життя. Дивом вирятувавшись, ледве живий, він вирішив стерти своє минуле й назвався іменем, яке побачив на старій афіші про кориду на арені «Монументаль». Так народився Фермін Ромеро де Торрес, людина, що день у день творила свою нову історію.

– Ось чому ти не захотів заповнювати парафіяльну анкету, – промовив я. – Ти не можеш скористатися іменем Ферміна Ромеро де Торреса.

Товариш кивнув головою.

– Слухай-но, я певен, що ми відшукаємо спосіб виправити тобі нові документи. Пригадуєш лейтенанта Паласіоса? Він звільнився з поліції і тепер працює вчителем фізкультури у школі в районі Бонанова. Але часом він навідується до книгарні, щоб побазікати, і одного разу розповів, що існує цілий підпільний ринок фальшивих документів для тих, хто після років, проведених в еміграції, хоче повернутися до країни. Паласіос сказав, що знає одного чоловіка, власника майстерні недалеко від корабельні Драссанас[29 - Корабельня, збудована в готичному стилі у XIII столітті під час правління Хайме I Завойовника. Тепер у будівлі корабельні розміщений Морський музей Барселони, відкритий у 1936 році.], який має зв'язки з поліцією і за сто песет може виробити будь-кому нове посвідчення особи й зареєструвати його в міністерстві.

– Я знаю, про кого йдеться. Його звали Ередіа. Художник.

– Звали?

– Кілька місяців тому його тіло виловили в порту. Подейкують, випав із катера під час прогулянки до молів. Зі зв'язаними за спиною руками. Фашистські жарти.

– Ти був знайомий із ним?

– Мав певні справи.

– Отже, якщо він зробив тобі документи, які підтверджують, що ти Фермін Ромеро де Торрес...

– Ередіа виправив їх мені у тридцять дев'ятому, наприкінці війни. Тоді це було простіше, усюди панував страшенний безлад, і коли люди збагнули, що корабель іде на дно, тобі за два дуру продавали ледь не іменний герб.

– Чому ж ти не можеш користуватися цим ім'ям?

– Тому що Фермін Ромеро де Торрес помер у тисяча дев'ятсот тридцять дев'ятому році. Лихі то були часи, Даніелю, куди гірші, ніж тепер. Той неборака навіть року не протягнув.

– Помер? Де? Як?

– У в'язниці, у замку Монтжуїк. У камері номер тринадцять.

У моїй пам'яті спливає дарчий напис, що його незнайомиць залишив Ферміну на «Графові Монте-Крісто».

Фермінові Ромеро де Торресу, який повернувся з мертвих і володіє ключем від майбутнього.

13

– Того вечора, Даніелю, я розповів тобі лише частину історії.

– Я гадав, що ти мені довіряєш.

– Я ладен із заплученими очима довірити тобі своє життя. Річ не в цьому. Я не розповів тобі всього, щоб захистити тебе.

– Захистити? Мене? Від чого?

Фермін пригнічено опустив очі.

– Від правди, Даніелю... від правди.

Частина друга

Посеред мертвих

1

Барселона, 1939 рік

Нових в'язнів привозили вночі, у машинах і автофургонах, що виїжджали з комісаріату на Віа-Лаєтана й сновигали пришишклим містом. Їх наче ніхто не помічав, або ж не хотіли помічати. «Воронки» таємної поліції дерлися старою дорогою, що вела на гору Монтжуїк, і

не один в'язень пізніше розповідав, що, побачивши обриси замку у височині на тлі чорного хмаровища, яке повзло з моря, усвідомлював, що ніколи не вибереться звідти живим.

Фортеця прилаштувалася на самому вершечку скелястої гори і наче зависла між морем на сході, покривалом тіней, що насувалося на Барселону з півночі, і безкраім містом мертвих на півдні – старим цвинтарем Монтжуїк, сморід якого здіймався догори скелями й просякав крізь щілини в камені та крізь заграбовані вікна камер. Раніше замок використовувався, щоб обстрілювати місто з гармат, але незабаром після падіння Барселони в січні й остаточної поразки в квітні там оселилася мовчазна смерть. Мешканці міста, що опинилося в тенетах найдовшої за всю його історію ночі, воліли не дивитися на небо, щоб не бачити обрисів в'язниці, яка здіймалася на вершині гори.

Політичним арештантам, щойно вони прибували, призначався номер, який зазвичай відповідав номерові камери, де їм тепер належало мешкати й, цілком імовірно, померти. Для більшості «квартирантів» – як називав в'язнів котрийсь із тюремників – це була подорож в один кінець. Тої ночі, коли до Монтжуїка привезли «квартиранта» номер тринадцять, дощ лив як із відра. Цівки темної води стікали по кам'яних мурах, обновуючи їх неначе сіткою тоненьких судин; у повітрі тхнуло сирою землею. Два поліціянти відвели в'язня до зали, у якій не було нічого, окрім залізного столу й стільця. Зі стелі звисала на дроті електрична лампочка, що починала блимати, коли напруга падала. Арештант чекав тут близько півгодини, стоячи, у мокрому одязі, під наглядом вартового, озброєного гвинтівкою.

Нарешті почулися кроки, двері відчинилися, і зайшов молодий чоловік, якому ледве чи виповнилося тридцять років. Одягнутий він був у випрасуваний шерстяний костюм і пахнув одеколоном. Чоловік не мав виправки і не був схожий ні на кадрового військового, ні на поліцейного чиновника. Вираз обличчя його був приемний, а риси м'які. В'язневі він видався людиною, що вдає із себе білоручку й випромінює поблажливість того, хто відчувається вищим за те місце, яке посідає, і за ті події, у яких бере участь. Найбільше увагу привертали очі: блакитні, пронизливі й колючі від підозріливості й жадібності. Лише крізь них прозирала схована за машкарою завченої елегантності й люб'язних манер справжня сутність цієї людини.

За круглими скельцями окулярів очі чоловіка здавалися більшими, а напomadжене й зачесане назад волосся надавало йому вигляду дещо манірного й невідповідного цим моторошним обставинам. Чоловік сів за стіл і розгорнув теку, яку приніс із собою. Побіжно переглянувши її вміст, він склав руки перед собою, підперши пучками пальців підборіддя, й допитливо поглянув на в'язня.

– Вибачте, але мені здається, сталося непорозуміння...

Від удару прикладом у живіт арештантові заперло дух. Скарлючившись, бідаха впав на підлогу.

– Рота розтуляти тільки тоді, коли пан комендант запитує! – повідомив йому охоронець.

– Устати! – звелів пан комендант тремтливим голосом, ще не при звичаєним до наказів.

В'язень насилу звівся на ноги й настовхнувся на роздратований комендантів погляд.

– Ім'я?

– Фермін Ромеро де Торрес.

Арештант зазирнув у ці блакитні очі й прочитав у них зневагу й байдужість.

– Що це за ім'я таке? Ти мене маєш за дурня? Ану кажи, як тебе звати насправді.

В'язень, миршавий чоловічок, простягнув комендантові своє посвідчення особи. Охоронець вирвав документ у нього з рук і поклав на стіл. Пан комендант мигцем глянув на посвідчення й, усміхнувшись, прицмокнув язиком.

– Ще один від Ередіа... – пробурмотів він, перш ніж викинути документи до кошика на сміття. – Ці папірці нічого не варті. То ти мені скажеш своє ім'я, чи нам доведеться взятися за тебе по-справжньому?

«Квартирант» номер тринадцять хотів щось вимовити, але йому так сильно затремтіли губи, що він ледве спромігся пробелькотіти щось нерозбірливе.

– Не бійся, чоловіче, ми тут іще нікого не з'їли. Що тобі наплели? Усіляке комуняцьке лайно зводить на нас поклепи й поширює їх там, у місті, але до тих людей, що співпрацюють із нами, ми тут ставимося добре, як іспанці до іспанців. Ану роздягайся.

В'язень наче завагався на мить. Пан комендант опустил очі додолу з таким виглядом, ніби всі ці запинки йому страшенно обридли, і лише впертість співбесідника тримає його тут. Наступної миті охоронець ударив арештанта прикладом вдруге, цього разу по нирках, і знову звалив його з ніг.

– Ти чув, що наказав пан комендант? Знімай свої лахи. Ми тут не збираємося сидіти всю ніч.

«Квартирант» номер тринадцять ледве-ледве зіп'явся навколішки і, стоячи так, став скидати з себе брудний і закривавлений одяг. Коли він роздягнувся догола, охоронець просунув дуло гвинтівки в'язневі під плече й змусив підвестися. Пан комендант звів погляд від стільниці, й на обличчі його промайнув незадоволений вираз, коли він побачив сліди від опіків, що вкривали тулуб, сідниці й більшу частину стегон арештанта.

– Схоже, цей вояка – давній знайомий Фумеро, – зауважив охоронець.

– Замовкни, – не надто впевнено наказав йому пан комендант.

Він роздратовано поглянув на в'язня й побачив, що той плаче.

– Ану припини хлипати й скажи мені, як тебе звати.

Арештант прошепотів те саме ім'я:

– Фермін Ромеро де Торрес...

– Слухай-но, ти починаеш випробовувати мій терпець. Я хочу тобі допомогти, і мені не хотілося б викликати Фумеро й казати йому про тебе...

В'язень заскавчав, наче поранений пес, і так несамовито затрусився, що пан комендант, якому вочевидь не подобалося все те, що відбувалося, і який прагнув якомога скоріше покінчити з формальностями, перезирнувся з охоронцем і мовчки вписав у реєстр ім'я, яке назвав арештант, а відтак стиха лайнувся.

– Блядська війна, – пробурмотів він собі під ніс, коли в'язня поволокли голого до камери коридорами, у яких стояли калюжі.

2

У прямокутній камері було темно й вогко. Свіже повітря надходило крізь невеличкий, пробитий у скелі отвір. Стіни вкривали зарубки й надписи, викарбувані попередніми «квартирантами». Люди лишали імена, дати або якісь інші свідчення свого існування. Хтось гаяв час, видряпуючи в темряві хрести, але Господь, схоже, так і не зауважив цієї ревності. Іржаві залізні ґрати камери лишали на руках червонястий наліт.

Фермін зібгався клубком на лежку, намагаючись прикрити свою голизну клаптем драної ряднини, що, либонь, мала правити за матрац, ковдру й подушку одночасно. Темрява мала мідяний відтінок, немовби в ній розчинилося дихання тьмяного полум'я свічки. Незабаром очі звикли до цього вічного мороку, а слух загострився настільки, що вловлював найменші порухи тіл із-поміж монотонного капотіння й відзвуків протягу.

Минуло півгодини, коли в'язень помітив, що в дальньому кутку камери лежить у темряві

якийсь наче пакунок. Фермін підвівся й повільно наблизився до нього. Виявилося, що це брудний брезентовий мішок. Холод і вогкість проймали аж до кісток, і хоча сморід, що йшов від цього вкритого темними плямами лантуха, не обіцяв нічого приємного, Фермін подумав, що, можливо, всередині знайде арештантську робу, яку ніхто не завдав собі клопоту йому видати, і, якщо поталанить, ще й ковдру, щоб укритися. Він став навколішки поруч із мішком і розшморгнув мотузку, якою було зв'язано горловину.

Відгорнувши край брезенту, Фермін у тремтливому світлі каганців, що блимали в коридорі, побачив обличчя, яке першої миті здалося йому обличчям ляльки чи манекена, подібного до тих, яких кравці, рекламуючи свої костюми, виставляють у вітринах.

Але нудотний сморід підказав Фермінові, що перед ним аж ніяк не лялька. Затуливши рот і ніс долонею, він відгорнув решту брезенту й позадкував, доки не вперся спиною в стіну камери.

Труп належав чоловікові невизначеного віку – йому могло бути від сорока до сімдесяти п'яти років. Важив небіжчик, либонь, не більше ніж п'ятдесят кілограмів. Довге волосся й сива борода вкривали більшу частину його змарнілого тіла. Кістляві руки з довгими карлючкуватими нігтями скидалися на пташині лапи. Очі мерця були розплющені, і рогівка їхня, здавалося, зморщилася, наче шкірка перестиглого плоду. Із напіврозтуленого рота поміж гнилими зубами звисав почорнілий і розпухлий язик.

– Зніміть собі одяг, доки трупа не забрали, – почувся голос із камери навпроти. – Раніше наступного місяця ніхто вам ніякого вбрання не видасть.

Фермін уп'явся поглядом у темряву й уловив блиск чиїхось очей, що спостерігали за ним із лежача протилежної камери.

– Не бійтеся, цей бідолаха нікому вже не вчинить нічого лихого, – підбадьорив його голос.

Фермін кивнув і знову підійшов до мерця, розмірковуючи, як здійснити цей задум.

– Пробач мені, – пробурмотів він небіжчикові. – Спочивай із миром, і нехай Господь упокоїть твою душу.

– Він був атеїстом, – повідомив той самий голос.

Фермін знову кивнув і облишив церемонії. Холод, що заповнював кам'яну клітку, дошкуляв дедалі дужче, неначе натякаючи, що умовності тут недоречні.

Фермін затримав дихання й узявся до справи. Від одягу тхнуло так само жахливо, як від мерця. Труп уже задубів, і тому роздягнути його виявилося важче, ніж гадав Фермін. Стягнувши з небіжчика лахи, він загорнув тіло назад у брезент і зав'язав згорток морським

вузлом, упоратися з яким годі було навіть великому Гудіні. Зрештою, убравшись у смердюче дрантя, Фермін знову зіщулювся на койці, запитуючи себе, скількох власників воно вже встигло змінити.

– Дякую, – промовив він за якийсь час.

– Прошу, – відказав голос із другого боку коридору.

– Фермін Ромеро де Торрес, до ваших послуг.

– Давид Март?н.

Фермін наморщив чоло: ім'я здалося йому знайомим. Майже п'ять хвилин він перебирав свої спогади й відлуння всіляких подій, аж нараз його осяяло, і в пам'яті зринули вечори, проведені в кутку бібліотеки на вулиці Ель-Кармен, де Фермін, забувши про все на світі, книжка за книжкою поглинав серію романів із яскравими назвами й не менш яскравими обкладинками.

– Мартін? Письменник? Той, що написав «Місто проклятих»?

У темряві почулося зітхання.

– У цій країні ніхто вже не шанує таємниці псевдоніма.

– Даруйте мою безцеремонність. Річ у тому, що я просто обожнював ваші книжки, і мені вдалося дізнатися, що це саме ви тримали перо славетного Ігнатіуса Б. Самсона...

– До ваших послуг.

– Але ж слухайте, сеньйоре Мартін, мені неймовірно приємно познайомитися з вами, нехай і за таких нещасливих обставин, адже я вже багато років ваш палкий шанувальник і...

– Ану стуліть пельки, недоумки, тут люди намагаються поспати, – загуркотів розлючений голос, здається, із сусідньої камери.

– Це озвався наш головний веселун, – втрутився в розмову ще один голос, який долинав із камери далі по коридору. – Не зважайте на нього, нехай собі спить, а доки він спатиме, блощиці зжеруть його живцем і почнуть із яєць. Давиде, чому б тобі не розповісти нам котрусь із твоїх історій? Наприклад, про Хлою...

– Навіщо? Щоб ти собі дрович, як макака? – відізвався сердитий голос.

– Друже Ферміне, – мовив Мартін зі своєї камери, – дозвольте відрекомендувати вам номер дванадцять, який, хай про що б не йшлося, у всьому завжди вбачає тільки погане, і номер п'ятнадцять, що страждає на безсоння, натхненника й офіційного ідеолога нашого блока. Решта говорять мало, особливо номер чотирнадцять.

– Я говорю тоді, коли мені є що сказати, – обізвався похмурий і непривітний голос, що мав належати, як здогадувався Фермін, номеру чотирнадцять. – Якби всі тут чинили так само, то ми мали би спокій уночі.

Фермін вирішив виявив повагу до такого виборного товариства.

– Доброї ночі всім. Мене звати Фермін Ромеро де Торрес, і мені дуже приємно з вами познайомитися.

– На взаємність навіть не сподівайся, – відказав номер дванадцять.

– Ласкаво просимо і сподіваємося, що твоє перебування тут буде нетривалим, – промовив номер чотирнадцять.

Фермін ще раз кинув погляд на загорнутого у брезент мерця і проковтнув клубок, що підступив йому до горла.

– Це Лусіо, колишній номер тринадцять, – пояснив Мартін. – Ми не знаємо про нього нічого, тому що горопаха був німий. Під час битви на Ебро куля пробила йому гортань.

Кінець ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, купив полную легальную версию (https://www.litres.ru/pages/biblio_book/?art=28072758&from=362673004) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.

notes

Примітки

1

Так сказав Фермін (лат.). (Тут і далі прим. пер.)

2

Іспанські народні наспіви в жанрі фламенко.

3

Тонаділья – жанр іспанської музичної комедії XVIII–XIX століть. Болеро – іспанський парний народний танець та музичний жанр, що був започаткований у кінці XVIII століття. Йе-йе – модний стиль у молодіжній пісні, що склався у Франції на початку 1960-х років і через деякий час поширився в Італії, Іспанії, Німеччині, а також Японії.

4

Ісаак Альбеніс (1860–1909) – іспанський композитор і піаніст; співавтор національного стилю в іспанській музиці. У своїй творчості широко використовував іспанський музичний фольклор. Народився в місті Кампродон, що в Каталонії.

5

Кім Новак (справжнє ім'я Мерилін Полін Новак, 13 лютого 1933) – американська актриса, найбільш відома своєю роллю в трилері Альфреда Хічкока «Запаморочення» (1958).

6

Іспанська песета – грошова одиниця Іспанії, що ходила в обігу до 2002 року, коли була замінена на євро. Одна песета дорівнювала 100 сентимо. Дуро – монета, що дорівнює 5 песетам.

7

Шанобливе звертання в Іспанії до чоловіка.

8

Ла-Рамбла (кат. La Rambla) – найвідоміший бульвар Барселони, що простягається між площею Каталонії та Старим Портом. Складається з кількох коротких вулиць, кожна з яких має слово «рамбла» у своїй назві, тому іноді бульвар називають у множині – Лас-Рамблас.

9

Літературний псевдонім (фр.).

10

Красуня Доріта (справжнє ім'я – Марія Янес Гарсія, 1901–2001) – іспанська танцюристка і співачка кабаре.

11

У битві при Лепанто Сервантес зазнав поранення, через яке втратив здатність володіти лівою рукою.

12

«Чорний» роман (або нуар) – різновид «крутого» кримінального роману з напруженим сюжетом і грубуватою манерою розповіді.

13

Мостолес – муніципалітет у складі автономної спільноти Мадрид.

14

Скорочена назва футбольного клубу «Барселона».

15

Ладислав Кубала (1927–2002) – угорський, чехословацький та іспанський футболіст. У 1951–1961 рр. грав за «Барселону».

16

Сід Кампеадор (відомий також як Ель Сід та Родріго Діас де Вівар, 1040–1099) – легендарний полководець часів Реконкісти, національний герой Іспанії.

17

Хуан до Діос Альварес Мендісабаль (1790–1853) – іспанський політик, обіймав посади міністра фінансів і голови уряду Іспанії.

18

Хосе Марія Пеман-і-Пемартін (1897–1981) – іспанський письменник, журналіст і поет, що підтримував режим Франко.

19

Шлях святого Якова (Ель-Каміно-де-Сантьяго) – знаменита паломницька дорога до могили апостола Якова в іспанському місті Сантьяго-де-Компостела, головна частина якої пролягає Північною Іспанією.

20

Каганер (буков. «серун») – різьблена фігурка відомої особи, що справляє велику потребу. Ставити такі фігурки до різдвяного вертепу – давня каталонська традиція.

21

Дружина іспанського диктатора Франсіско Франко.

22

Пательня з двома ручками, на якій готують національну іспанську страву – паелью.

23

Ель-Ферроль – місто і муніципалітет в Іспанії, у складі автономної спільноти Галісія, у провінції Ла-Корунья. Центр суднобудування Іспанії. У 1936–1975 рр. мало назву Ель-Ферроль-Каудильо на честь диктатора Іспанії Франсіско Франко, уродженця цього міста.

24

Капіпота – популярна в Каталонії страва з тушкованих телячих ніжок і голови.

25

Нездатність оволодіти навичками читання текстів.

26

Десерт із яець, цукру й вершків на основі з тіста.

27

Маргарита Ширгу (1888–1969) – іспанська та аргентинська акторка, театральний режисер, педагог.

28

Популярна пісня, яку виконують на фестивалі в Сан-Ферміні. У пісні є такі слова: «Лихо мені, лихо мені, що свято скінчилося».

Корабельня, збудована в готичному стилі у XIII столітті під час правління Хайме I Завойовника. Тепер у будівлі корабельні розміщений Морський музей Барселони, відкритий у 1936 році.